

Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2010

Tomáš Hovjacký

Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta

KATEDRA EKONOMICKÉ ŽURNALISTIKY

Marshallův plán pohledem českého dobového tisku
Marshall's Plan as Viewed by the Czech Press of the Period

Student: Tomáš Hovjacký

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PhDr. PaedDr. Milan Sekanina, CSc.

Ostrava 2010

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra ekonomické žurnalistiky

Zadání bakalářské práce

Student: **Tomáš Hovjacký**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa.
Studijní obor: 7202R020 Ekonomická žurnalistika
Téma: **Marshallův plán pohledem českého dobového tisku**
Marshall's Plan as Viewed by the Czech Press of the Period

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Marshallův plán a Československo
 3. Odraz Marshallova plánu v českém dobovém tisku
 4. Využití řešené problematiky v médiích
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

DEJMEK, J. *Marshallův plán: Šedesát let poté*. 1. vyd. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007. 187 s. ISBN 978-80-86547-72-5.
KÖPPLOVÁ, B.; JIRÁK, J. *Média a společnost*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 207 s. ISBN 978-80-7367-287-4.
VESELÝ, Z. *Československo a Marshallův plán: (příspěvek k problematice mezinárodních souvislostí revolučního procesu v Československu v letech 1945-1948)*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1985. 119 s.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Doc. PhDr.PaedDr. Milan Sekanina, CSc.**

Datum zadání: 20.11.2009
Datum odevzdání: 07.05.2010

Doc. PhDr.PaedDr. Milan Sekanina, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Čestné prohlášení:

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl jsem veškeré zdroje, které jsem použil při jejich zpracování.

Dne 7. 5. 2010

Tomáš Hovjacký

Obsah

Úvod.....	5
1 Marshallův plán a Československo	6
1.1 Poválečná situace v Evropě a v Československu	6
1.2 Akce UNRRA a první zahraniční pomoci po válce	8
1.3 Trumanova doktrína	10
1.4 Zrod Marshallova plánu	11
1.5 Jednání tří ministrů	12
1.6 Postoj Československa k Marshallově plánu	13
1.6.1 První rozhodnutí – pařížské konference se zúčastníme.....	17
1.6.2 Zvrat československého postoje	18
2 Odraz Marshallova plánu v českém dobovém tisku	22
2.1 Rudé právo.....	22
2.2 Právo lidu.....	27
2.3 Nové slovo.....	34
2.4 Názorový vývoj v denících politických stran.....	36
3 Využití řešené problematiky v médiích	38
Závěr	45
Seznam použité literatury	47
Seznam zkratek	49
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce.....	50

Úvod

Po skončení druhé světové války bylo nutné obnovit Evropu zdevastovanou tímto válečným konfliktem. Pomoc přicházela v úvahu ze dvou světových stran – z východu to byl Sovětský svaz a ze západu Spojené státy. Tyto velmoci začaly svádět v Evropě silný hospodářský a politický boj. Jedním z klíčových momentů bylo vyhlášení Marshallova plánu.

V bakalářské práci se budu zabývat hlavně významem nabídky Marshallova plánu Československu a vývojem postojů jednotlivých politických stran na základě analýzy článků uveřejňovaných v českém dobovém tisku.

O Programu obnovy Evropy, jak se oficiálně Marshallův plán nazýval, bylo vydáno mnoho publikací a článků. Můžeme se z nich dočíst, jak se vyvíjel postoj jednotlivých států k nabídce obnovy, avšak mnoho se toho nedozvíme o vývoji názorů jednotlivých politických stran. Mým záměrem je přiblížit tento vývoj analýzou dobového tisku, jež vydávaly jednotlivé politické strany, ve kterém se proto odrážely jejich názory.

V první části přiblížím poválečnou situaci, popíšu vývoj Marshallova plánu a postoj Československa k tomuto plánu podle dostupné literatury. V druhé části analyzuji dobový tisk a tím i vývoj pohledů jednotlivých politických proudů na Marshallův plán. V části třetí uvádím rozhovor s historiky profesorem Zdeňkem Veselým a doktorem Vítem Smetanou o okolnostech a významu Marshallova plánu pro Československo.

Ve své práci se nebudu zabývat hospodářskými výsledky Marshallova plánu. Československo se plánu nezúčastnilo, proto jsou irelevantní.

1 Marshallův plán a Československo

1.1 Poválečná situace v Evropě a v Československu

Každá válka se negativně podepíše na stavu zemí, v nichž se bojuje. Po skončení dosud největšího světového konfliktu v dějinách, druhé světové války, bylo mnoho měst poničeno jako nikdy předtím. Obyvatelé byli vysílení, hospodářství silně narušené, ekonomika nefungovala. Mnozí lidé přišli o své domovy, některá města byla srovnána se zemí. Továrny, které přečkaly válku, byly většinou přeorientovány na válečnou výrobu. Všechna výrobní odvětví byla v hlubokém propadu oproti předválečnému stavu. Hrozila velká poválečná deprese.

Jedním z nejdůležitějších úkolů bylo obnovení výroby a ekonomiky. Průmysl v Československu byl značně zredukován, avšak byl na tom lépe než ve většině válkou postižených zemí. V roce 1945 dosahoval objem průmyslové výroby přibližně polovičního stavu oproti roku 1938. Špatná situace průmyslu byla způsobena především zničením tisíců závodů během války, nedostatkem výrobních zařízení, surovin a energie. Prvním krokem k oživení průmyslu bylo převedení válečné výroby na mírovou. V září 1945 odborníci odhadovali, že hlavní průmyslová odvětví pro svou základní rekonstrukci potřebují přes 17 miliard československých poválečných korun ve formě úvěrů a investic. Vyčerpanost dělníků a pokles počtu obyvatelstva (zahynulo více než 350 tisíc Čechoslováků)¹ se podepsala na poklesu produktivity práce, která dosahovala hodnoty 40–60 % předválečného stavu.

Kvůli špatné situaci v zemědělství vázlo zásobování obyvatelstva základními potravinami. Zemědělská produkce dosahovala v roce 1945 hodnoty asi 62 % oproti roku 1936.²

Politická mapa v Evropě se po druhé světové válce výrazně změnila. Nejsilnější mocnosti starého kontinentu byly buď poraženy (Německo, Itálie), nebo značně oslabeny (Francie, Velká Británie). Do evropské politiky zasáhly dvě nové velmoci, které měly zásadní vliv na poražení třetí říše – Sovětský svaz a Spojené státy americké.

¹ VESELÝ, Z. *Československo a Marshallův plán*, 1985, s. 13.

² GERŠLOVÁ, J.; SEKANINA, M. *Teze k přednáškám předmětu Dějiny národního hospodářství*, 2002, s. 69.

Jejich armády se setkaly přibližně uprostřed Evropy, sféra jejich vlivu byla rozdělena na území, která pomohly osvobodit. Po kapitulaci nacistického Německa se zájmy těchto velmocí stále více rozcházely. Vyvinuly se dva protichůdné bloky – sovětský a západní.

Politika v poválečné Evropě se výrazně posunula doleva, vzrostl vliv socialistických, a hlavně komunistických stran, které byly ve vládách čtrnácti evropských států. Větší část střední Evropy spadala pod vliv Sovětského svazu. Československo tento fakt respektovalo. Hlavním rysem poválečné politiky vedené prezidentem Edvardem Benešem se tak stala orientace na přátelství a spojení se Sovětským svazem.

Československá politická reprezentace byla složena ze šesti politických stran (Komunistická strana Československa, Československá strana národně socialistická, Československá strana lidová, Československá sociální demokracie, Demokratická strana Slovenska a Komunistická strana Slovenska). Tyto politické strany byly sdruženy na půdě Národní fronty. K jejímu ustanovení došlo 22.–29. března 1945 v Moskvě. Na základě dohody o struktuře a složení nové vlády jmenoval prezident Edvard Beneš 4. dubna 1945 v Košicích novou vládu Národní fronty. Na první schůzi vlády 5. dubna 1945 byl přijat Košický vládní program.³

Prvním úkolem poválečné politiky se stalo vyřešení národnostního složení obyvatelstva a zajištění majetku Němců, Maďarů a kolaborantů, aby byl omezen vliv menšin, což mělo před válkou za následek rozpad státu. V tomto ohledu se Československo nechtělo opírat o podporu západních států, které na Mnichovské konferenci 29. září 1938⁴ přiznaly nárok sousedních států na některá československá území. Spojencem pro tuto politiku se tak stal Sovětský svaz, který postup vlády podporoval.

Hospodářské podmínky a politické události v Evropě měly značný vliv na další vývoj poválečného světa. Po druhé světové válce se prakticky rozpadla antihitlerovská koalice a dvě největší mocnosti světa, Sovětský svaz a Spojené státy, spolu začaly svádět boj na politické scéně. Československo stálo na rozhraní územního vlivu těchto mocností a jeho politické zastoupení stálo před nelehkou situací. Nechtělo totiž vázat republiku na jednu či druhou stranu, avšak působení pomoci z jedné strany odpuzovalo pomoc ze strany druhé. Odpoutání se od Sovětského svazu bylo pro československé politiky nemyslitelné, Západ byl však důležitým spojencem v oblasti hospodářství, a to hlavně kvůli dovozu surovin a moderního zařízení, které Sověti neměli. Důležitý byl rok 1947, kdy se toto soupeření přiostrhovalo.

³ GERŠLOVÁ, J.; SEKANINA, M. *Teze k přednáškám...*, c.d., s. 68.

⁴ Mnichovská dohoda – dohoda o odstoupení československého pohraničí Německu.

1.2 Akce UNRRA a první zahraniční pomoci po válce

Klíčovou roli při obnově výroby a zásobování obyvatelstva představovala zahraniční pomoc. Po skončení války byla pro Československo nejdůležitější podpora od Sovětského svazu a od organizace UNRRA.

Sovětský svaz poskytoval Československu pomoc od prvních dnů po skončení války. Byla zakotvena ve spojenecké smlouvě z prosince 1943, v níž stálo, že „oba státy jsou dohodnuty v tom, že budou vyvíjet v měřítku co možná nejširším své hospodářské styky a poskytovat si vzájemně veškerou možnou pomoc po válce“. (Veselý, 1982.) Koncem května 1945 uvolnilo sovětské velitelství v Praze obyvatelstvu ze svých zásob 9 tisíc tun obilí.⁵ O dva měsíce později obdržely podobnou pomoc i další města. Kromě podpory zásobování dodával SSSR československému průmyslu důležité základní suroviny. Dne 12. dubna 1946 byla v Moskvě podepsána jednoroční smlouva o dodávkách zboží.

Důležitou pomoc Československu poskytla organizace UNRRA.⁶ Tato organizace vznikla na základě Washingtonské dohody z roku 1943 a byla zřízena za účelem hospodářské pomoci zemím postiženým druhou světovou válkou. Financování organizace probíhalo prostřednictvím příspěvků členských států. Československo získávalo veškerou pomoc zdarma, protože nebylo schopno za dovážené zboží platit valutami. Mezi dovážené položky patřily především potraviny, ošacení, lékařské potřeby, různá zařízení a stroje (viz tab. 1.1). Československo přispívalo akci UNRRA dodávkami cukru a jiných produktů v celkové výši 8,5 mil. amerických dolarů. Tato akce byla oficiálně ukončena 30. 6. 1946.⁷

⁵ VESELÝ, Z. *Slovo k historii : Marshallův plán a Československo*, 1987, s. 16.

⁶ UNRRA – United Nation Reliéf and Rehabilitation Administration – Správa Spojených národů pro hospodářskou pomoc.

⁷ GERŠLOVÁ, J.; SEKANINA M. *Teze k přednáškám...*, c.d., s. 70.

Tab. 1.1 Objem a druhy dováženého zboží do Československa organizací UNRRA

Druh zboží	v tunách	% celkové hmotnosti
Potraviny, jedlé tuky a oleje, mýdlo a cigarety	793 451	48,70
Šatstvo, textilie, obuv	61 580	3,78
Lékařské a zdravotnické potřeby	8 823	0,54
Průmyslové stroje a zařízení	11 184	0,69
Dopravní a dorozumívací zařízení, mosty a konstrukce	99 752	6,12
Ostatní zařízení (promítací stroje a učební pomůcky)	288	0,02
Hospodářské a zemědělské potřeby, zařízení a stroje	374 905	23,01
Různé výrobky, nástroje, náhradní součástky	7 996	0,49
Palivo, mazací oleje, petrolej, bezin a jiné produkty	141 305	8,67
Suroviny, materiál, polotovary	129 943	7,98
CELKEM	1 629 227	100,00

Zdroj: Vohník, T. UNRRA - doprava zboží do ČSR. *Valka.cz* [online]. 2007 [cit. 2010-04-12]. Dostupný na WWW: <http://www.valka.cz/clanek_12063.html>.

Co se týče pomoci poválečné Evropě a Československu, pozadu nezůstávaly ani Spojené státy. Financovaly akci UNRRA z více než 70 %⁸ a v květnu 1946 poskytly Československu úvěr na nákup válečných přebytků ve výši 50 milionů dolarů. O čtyři měsíce později však vláda Spojených států s okamžitou platností zastavila čerpání zbývajících 80 % tohoto úvěru. Zdůvodňovala to tím, „že ekonomická situace Československa se již zlepšila a že Československo neprojevalo dostatečnou iniciativu při jednání o náhradě znárodněného amerického majetku v Československu v roce 1945“. (Veselý, 1987.) Americký státní tajemník J. F. Byrnes později uvedl jiný důvod, a to, že „Československo provádělo jednotnou politiku se svými spojenci, především se Sovětským svazem, což budilo u vládnoucích kruhů Spojených států značnou nelibost“.⁹

Pro obnovu průmyslu byl také významný odbyt výrobků. Naštěstí byla po československém zboží vysoká poptávka, dokonce převyšovala produkční možnosti československých podniků. Největší odbyt byl v Sovětském svazu, následovaly státy jihovýchodní Evropy v čele s Jugoslávií. Převažoval těžký průmysl, který se rozvíjel se na úkor průmyslu spotřebního, jako jsou elektrotechnika a chemický průmysl. Před válkou bylo Československo schopno vyrobit vše „od špendlíku po těžké stroje“. Po válce se z Československa stávala „kovárna a strojírna Evropy“. Kvůli rostoucí specializaci na těžký průmysl začaly vyvstávat problémy spojené s dodávkami surovin a moderních strojů. Ty byly

⁸ VESELÝ, Z. *Československo a Marshallův plán*, c.d., s. 16.

⁹ VESELÝ, Z. *Slovo k historii...*, c.d., s. 15.

dováženy výhradně ze Západu. Od roku 1946 byl však obchod se Západem pasivní, zvláště kvůli politickým okolnostem a nedostatku devíz. Ke konci roku 1947 skončil vzájemný obchod s USA schodkem 1,7 miliard Kčs a s Velkou Británií 1,53 miliard Kčs.¹⁰ Tato okolnost přiměla komunistické politiky k dalšímu zdůraznění nutnosti přeorientovat zahraniční obchod na východní trhy. Propast mezi názory politiků se stále zvětšovala.

1.3 Trumanova doktrína

Prezident Spojených států amerických Harry Truman vystoupil 12. března 1947 před Kongresem s žádostí o pomoc Řecku a Turecku. Vyjádřil obavy o vývoj na Blízkém východě a tvrdě kritizoval totalitní režimy, které mnohé země ohrožovaly. Tento proslov vstoupil do dějin jako Trumanova doktrína.

V první části svého projevu zmínil prezident Truman nezbytnou pomoc Řecku a podporu řecké vlády v boji proti „teroristickým aktivitám několika tisíc ozbrojených mužů v čele s komunisty“. (Dejmek a kol., 2007.) Dále žádal Kongres o podporu Turecka, aby zajistilo modernizaci, která je podle něj nezbytná pro zachování míru na Blízkém východě. Nejdůležitější myšlenkou však byl boj proti totalitním režimům. To také dokládá závěr

Obr. 1.2 Harry S. Truman

Trumanova projevu: „Sémě totalitních režimů je živeno utrpením a nouzí. Šíří se a sílí na půdě chudoby a sváru. Dosahuje plného růstu, když lidé ztratí naději v lepší život. Tuto naději musíme držet při životě. Nezávislé národy světa u nás hledají podporu při svém boji za svobodu. Pokud v této své vedoucí úloze zaváháme, můžeme ohrozit světový mír – a ohrozíme nepochybně i zájem vlastního národa. V rychlém sledu událostí nám připadla velká odpovědnost. Věřím, že se Kongres této odpovědnosti postaví čelem.“ (Dejmek a kol., 2007.)

Americký Kongres schválil Trumanovu žádost 22. května 1947. Kritici tohoto kroku vytýkali Trumanovi, že vnutil světu nesmiřitelné bipolární uspořádání.¹¹ Celá akce byla nakonec světem hodnocena spíše negativně, proto musela

¹⁰ DEJMEK, J. a kol. *Marshallův plán : šedesát let poté*, 2007, s. 16–17.

americká diplomacie přijít s návrhem, který by byl přijatelný pro ostatní země a v kterém nebude otevřeně vystupovat proti komunistickým režimům.

1.4 Zrod Marshallova plánu

Den po přeletu z Moskvy, kde se George Marshall zúčastnil zasedání Rady ministrů zahraničí, 29. dubna 1947 pověřil George Kennana sestavením a vedením Oddělení pro politické plánování ministerstva zahraničí. Ten měl za úkol vypracovat dlouhodobý program zahraniční politiky Spojených států. Vznikl Úřad pro politické plánování (Policy Planning Staff) a George Kennan se stal jeho prvním ředitelem.¹² Jeho odborný tým vypracoval základnu pro pozdější Marshallův projev. Návrh doporučoval zdůraznit, že americká pomoc nesměruje proti komunistickým hnutím. Má být vedena mimo Organizaci spojených národů a hlavní důraz má být kladen na obnovu německého hospodářství.¹³

Projev George Marshalla 5. června 1947 na Harvardské univerzitě nebyl konkrétní návrh, jak pomoci Evropě, ale prohlášení o kladném postoji Spojených států k hospodářské pomoci evropským státům. Byla to spíš obecná řeč o tom, že Evropa potřebuje zahraniční pomoc, aby se postavila na vlastní nohy. Zároveň zmínil, že návrhy a plán musí přijít z Evropy, o tuto pomoc musí evropské země požádat jako jeden celek a žádná země není z této pomoci vyloučena.

Za vystoupením George Marshalla a postojem americké vlády stály kromě politických i ekonomické a hospodářské aspekty. Během druhé světové války došlo ve Spojených státech k prudkému ekonomickému růstu. Průmyslová kapacita vzrostla o 40 %. Podíl Spojených států

Obr. 1.3 George Catlett Marshall

¹¹ DEJMEK, J. a kol. *Marshallův plán...*, c.d., s. 49.

¹² Tamtéž, s. 110.

¹³ VESELÝ, Z. *Slovo k historii...*, c.d., s. 10.

na objemu průmyslové výroby kapitalistických zemí v roce 1937 činil 35 %, v roce 1947 už 62 %.¹⁴ Nastal problém, jak s tímto kapitálem naložit, důležitá byla otázka odbytu zboží. Možnosti na americkém trhu byly prakticky vyčerpány, proto musely Spojené státy najít trhy v zahraničí, kam by své výrobky mohly exportovat. Po zboží prahnoucí Evropa byla vhodným místem, Evropané však byli na pokraji svých finančních možností a nemohli za dovážené zboží platit v plné výši. Američané tak museli přijít s plánem, jak vyřešit tuto situaci a zamezit ekonomické recesi, která jim hrozila.

Také politická situace v Evropě, kde sílil vliv Sovětského svazu, což se Američanům nelíbilo, měla důležitý význam na reakci Spojených států. Trumanova doktrína vyvolala ve světě negativní ohlas a Spojené státy nechtěli v Evropě ztratit své postavení.

1.5 Jednání tří ministrů

Po tajných jednáních se 17. a 18. června 1947 sešli v Paříži k jednání ministr zahraničí Francie Georges Bidault a ministr zahraničí Velké Británie Ernest Bevin. Z pařížské schůzky bylo zasláno pozvání také sovětské vládě, aby se zúčastnila projednávání nabídky pomoci Spojených států. Ta pozvání přijala a 27. června dorazil do Paříže sovětský ministr zahraničí Vjačeslav M. Molotov. Doprovázelo ho téměř 90 expertů, což vzbudilo dojem vážného zájmu o jednané téma. Stejněho dne byla zahájena jednání. Ministři Francie a Velké Británie navrhli vytvořit jednotný program obnovy pro celou Evropu. Také navrhli vytvořit Řídící výbor nadřazený vládám zúčastněných zemí.

V. M. Molotov vystoupil na jednání 28. června. Úvodem sice přivítal nabídku Spojených států, v pokračování projevu však zásadně odmítl návrh na vytvoření Řídícího výboru a jeho vměšování do vnitřních záležitostí jednotlivých států. Také odmítl zařazení Německa do této akce a požadoval, aby se jednání zúčastnily i ostatní evropské země. Sověti předložili svůj návrh 30. června a požadovali v něm vytvoření výboru složeného ze zástupců jednotlivých zemí tak, aby se zabýval jejich individuálními požadavky. Dále chtěli, aby se na akci podílela Organizace spojených národů. Britové a Francouzi tento návrh odmítli. Pařížská schůzka tří ministrů skončila neúspěchem. Sovětský svaz odmítl spolupracovat na Marshallově plánu a jeho delegace opustila francouzské hlavní město.

¹⁴ VESELÝ, Z. *Slovo k historii...*, c.d., s. 6.

Ministři zbylých dvou zemí pokračovali v přípravě plánu a hned 3. července zaslali pozvání na další konferenci, tentokrát 22 evropským zemím včetně Československa.¹⁵

1.6 Postoj Československa k Marshallově plánu

Politici i odborníci v Československu věřili, že modernizace hospodářství vyžaduje spolupráci se západními státy. Finančníci se snažili získat úvěry od Spojených států, Mezinárodního měnového fondu a Mezinárodní banky.¹⁶ Naráželi však na politické potíže, nepříznivá byla podpora Sovětského svazu.

Vystoupení amerického ministra zahraničí na Harvardské univerzitě dodalo Československu naději na získání pomoci z USA. Kvůli nedostatku devíz a orientování vývozu převážně na západní země – 80 % veškerého zahraničního obchodu směřovalo na Západ, rostla potřeba úvěrů a investic ze zahraničí.¹⁷ Vyhlášení Programu evropské obnovy (European Recovery Program), jak se oficiálně nazýval Marshallův plán, bylo sledováno vládou i československou veřejností s velkým zaujetím. Nikdo ale přesně nevěděl, jak bude tato pomoc probíhat.

Československé ministerstvo zahraničí vynaložilo úsilí o získání podrobnějších informací prostřednictvím velvyslanectví ve Washingtonu. Velvyslanectví se snažilo zjistit základní informace 17. června 1947. Ministerstvo zahraničí pokračovalo ve snahách informovat se o Programu obnovy a 20. června 1947 telegraficky obeslalo velvyslanectví v Moskvě, Bělehradě, Varšavě, Paříži, Londýně a Washingtonu s prosbou poskytnutí veškerých dostupných informací.¹⁸

V tomto ohledu zůstávala československá politická reprezentace mírně pozadu. Již 10. června zaslal francouzský ministr zahraničí George Bidault do Spojených států stanovisko vlády, v němž stálo, že plně souhlasí s potřebami Evropy zmíněnými Georgem Marshalllem. Velké úsilí od počátku vyhlášení Marshallova plánu vyvíjela i Velká Británie. Po ohlášení, že

¹⁵ VESELÝ, Z. *Slovo k historii...*, c.d., s. 12.

¹⁶ Mezinárodní měnový fond – mezinárodní organizace založená v roce 1944 v Breton Woods v USA s cílem napomáhat mezinárodní měnové spolupráci a rozvoji světového obchodu.

Mezinárodní banka – vznikla současně s Mezinárodním měnovým fondem, se kterým úzce spolupracuje.

Zpočátku se zabývala získáváním a umísťováním kapitálových zdrojů pro poválečnou rekonstrukci Evropy. Více viz. Geršlová; Sekanina, 2003.

¹⁷ TŮMA, O. Československo a Marshallův plán : 60 let od odmítnutí americké finanční pomoci. *Revuepolitika*, 2007.

¹⁸ MICHÁLEK, S. Odmítnutí Marshallova plánu : Československá politika mezi Východem a Západem. *Dějiny a současnost*, 2007, s. 1.

do Programu obnovy je zahrnut i Sovětský svaz, se jednání rozšířilo mezi čtyři mocnosti. Ostatním státům zatím nezbývalo nic jiného, než čekat.

Počáteční nevědomost a základní stanovisko československé vlády dokládá tajná depeše odeslaná 19. června československým ministrem zahraničí Janem Masarykem velvyslanectví v Moskvě. Stálo v ní, že se jemu ani vládě zatím nedostalo žádného oficiálního sdělení. Věděli jen to, co prošlo médii. Uvedl předběžné stanovisko:

„Bude záviset zaprvé na tom, zda Marshallův plán je určován hledisky čistě hospodářskými, a to nejen formálně, nýbrž i fakticky, a zadruhé na stanovisku, které k němu zaujmou naši spojenci.“ (Rudolf, 1992.) Na to odpovědělo Československé velvyslanectví v Moskvě o dva dny později zprávou, že zatím nebylo sděleno sovětské stanovisko.¹⁹

Masaryk vyjádřil svůj pozitivní postoj k Marshallovu plánu na tiskové konferenci při návštěvě Norska 21. června v Oslu, pokud bude uskutečněn v celé Evropě a nebude-li působit jako dělicí čára.

Československá vláda se zabývala poprvé Programem obnovy 24. června na tajné části své 93. schůze. V úvodu poznamenal státní tajemník Vladimír Clementis, který schůzi předsedal, že tato nabídka vyvolala ve světě veliký ohlas a zmínil se o schůzce ministrů Francie a Velké Británie a o pozvání sovětského ministra Molotova na tuto konferenci. Dále uvedl postoj Sovětského svazu, jenž bude požadovat, aby se jednání zúčastnily i další státy, které bojovaly proti Němcům. Politici projednávali i založení komise, která by měla za úkol další jednání vlády. Předseda vlády Klement Gottwald se domníval, že by mělo jít o komisi ministrů s úkolem vypracovat návrh, kolik Československo potřebuje dolarů, a jak se má celá akce organizovat. Nakonec se vláda usnesla na složení komise v tomto zastoupení: ministři financí, zahraničního obchodu, zdravotnictví a dopravy, náměstek Zdeněk Fierlinger a státní tajemník v ministerstvu zahraničních věcí. Schůze byla zakončena usnesením o uložení úkolů

Obr. 1.4 Dobový plakát

¹⁹ RUDOLF, J. a kol. *Československo a Marshallův plán : sborník dokumentů*, 1992, s. 12.

této komisi: připravení veškerých materiálů a příslušných návrhů k případnému zaujetí stanoviska k otázkám nabídky pomoci.

Další důležitou událostí, která přispěla ke kladnému postoji Československa k Marshallově plánu, bylo vyjádření Polska. V první zprávě z Varšavy od československého velvyslanectví se o stanovisku Polska ještě nemluvalo. Následující den (27. června) se ministerstvo zahraničních věcí dozvědělo ze zprávy z Washingtonu, že je Polsko ochotno účastnit se jednání o Marshallově plánu a poskytnout všechny informace o svých potřebách. Později se k zájmu o účast připojila i Jugoslávie a Itálie. Informovalo o tom velvyslanectví v Paříži 30. června.

I přes výhrady sovětského ministra Molotova na pařížské konferenci 1. července vláda jednomyslně uvítala možnost hospodářské pomoci a rekonstrukce evropských států ve spolupráci se Spojenými státy. Tuto nótu zaslala diplomatickým zástupcům SSSR, Velké Británie a Francie s tím, že Československo je ochotno plně spolupracovat a ve vhodný okamžik předložit své návrhy.²⁰

Po demonstrativním odchodu sovětských zástupců ze schůzky tří ministrů v Paříži se sešli Jan Masaryk a sovětský chargé d'affaires M. F. Bodrov, který Masarykovi vysvětlil, proč Sověti odmítli účast na Plánu obnovy. Podle jeho slov byla nabídka Moskvou vnímána jako „nástroj amerického ovlivňování vnitřních záležitostí evropských států“. (Michálek, 2007.) Třikrát mu zopakoval, že nemá žádné instrukce ohledně československé neúčasti.²¹

Jan Masaryk byl 4. července obeznámen britským velvyslancem v Praze Nicholsem o návrzích britské a francouzské vlády: Ke spolupráci byly zvány všechny evropské země s dočasnou výjimkou Španělska. Měl být vytvořen Výbor pro spolupráci usměrňující práci zvláštních podvýborů, které se měly zabývat některými úseky hospodářské činnosti, konkrétně čtyři podvýbory zabývající se záležitostmi: 1. Výživa a zemědělství, 2. Palivo a energie, 3. Železo a ocel, 4. Doprava. Skládaly by se ze zástupců těch evropských států, jichž se nejvíce týkají jednotlivé obory. Výbor by se tvořil ze zástupců Spojeného království, Francie a některých jiných evropských států. Měly by započít svou práci 15. července. Zpráva Výboru pro spolupráci by měla být předložena vládě Spojených států nejpozději 1. září 1947. Československá odpověď byla očekávána do 10. července.²²

Na schůzi zahraničního výboru Ústavodárného národního shromáždění 4. července se poslanci, hlavně nekomunistických stran, snažili zjistit, jaké stanovisko zaujme vláda.

²⁰ RUDOLF, J. a kol. *Československo a Marshallův plán...*, c.d., s. 13–22.

²¹ MICHÁLEK, S. *Odmítnutí Marshallova plánu...*, s. 3.

²² RUDOLF, J. a kol. *Československo a Marshallův plán...*, c.d., s. 25–26.

Masaryk, který podával výklad o problematice zahraniční politiky, toho zatím mnoho nemohl říct. Nevěděl, jak bude Marshallův plán konkretizován a neznal stanovisko spojenců. Také ještě nedostal oficiální pozvání do Paříže. Pravicoví poslanci věděli, že Molotovův odchod z jednání tří ministrů může ohrozit účast Československa. Na to Masaryk reagoval, že musí vyčkat na oficiální pozvání a zjistit stanovisko československých spojenců Sovětského svazu, Polska a Jugoslávie. Dále pronesl: „Rozumí se mi jako zahraničnímu ministru samo sebou, že nepodnikneme nic, co by se mohlo vykládat jako flagrantní neshoda se Sovětským svazem. To je první podmínka naší zahraniční politiky. Nemůžeme podniknout nic, co by znamenalo, že se přikláníme k tomu, čemu se začíná říkat západní blok.“ (Veselý, 1987.) Z ministrovy řeči se dá vyčíst orientace československé politiky. I když Československo potřebovalo obchodní styk se Západem a dolary na dovoz důležitého vybavení a kvalitních surovin, hlavní váhu na rozhodování měl názor Moskvy.²³

Na 95. schůzi vlády konané 4. července vystoupil ministr Masaryk se sdělením, že obdržel oznámení britského a francouzského velvyslance o pozvání na pařížskou konferenci. K oficiální demarši mělo dojít téhož dne v 17 hodin. Masaryk prohlásil, že by vláda měla přijmout pozvání a pověřit zastupováním Československa velvyslance v Paříži. Na to reagoval předseda vlády Klement Gottwald návrhem vyčkat s rozhodnutím až po obdržení oficiální nóty. Vláda v konečném usnesení zmocnila své předsednictvo, aby v pondělí 7. července 1947 určilo společně s ministrem zahraničních věcí složení delegace na konferenci konanou v Paříži od 12. července.²⁴

Depeše z Moskvy 5. července odeslaná Klementu Gottwaldovi vypovídá o stanovisku Sovětského svazu. Stálo v ní, že se sovětská vláda další porady v Paříži nezúčastní a s ní i některé spřátelené země. Ústřední výbor VKS(b) však radil účast na poradě neodmítat, ale poslat tam své delegáty, aby ukázali nepřijatelnost anglo-francouzského plánu a nepřipustili jeho jednomyslné přijetí. Poté by měli poradu opustit a odvést s sebou co nejvíce delegátů z ostatních zemí. Politika Československa byla jasně dána Moskvou – účast neodmítat, ale Marshallův plán nepřijmout. Zpráva byla zaslána všem vůdcům komunistických stran. Z toho vyplývá záměr Sovětů bojkotovat jednání prostřednictvím svých satelitů. Nyní bylo jasně zřetelné politické rozdělení Evropy na západní a východní.²⁵

²³ VESELÝ, Z. *Slovo k historii...*, c.d., s. 23–24.

²⁴ RUDOLF, J. a kol. *Československo a Marshallův plán...*, s. 33–34.

²⁵ Tamtéž, s. 38.

1.6.1 První rozhodnutí – pařížské konference se zúčastníme

Prezident Edvart Beneš byl pro účast na konferenci, stejně tak Jan Masaryk. Radili se o dalším postupu a dohodli se, že stanovisko Sovětů a rozhovor s Bodrovem interpretují ve vládě tak, že záleží jen na československé vládě, jestli se účastní jednání o Programu obnovy. Oba si totiž přáli, aby Československo se Západem dále spolupracovalo. Proto Masaryk na schůzi předsednictva uvedl, že by byla chyba pozvání odmítnout. Prezident Edvard Beneš zaslal členům předsednictva vlády osobní dopis se zdůvodněním, proč pokládá účast na jednání v Paříži za nezbytnou:

„1. Hospodářská situace našeho státu s celou jeho činností závisí nejméně mezi 60–80 % na pomoci ze strany západních států a na vzájemné součinnosti a hospodářské spolupráci s těmito státy.

2. Věřím, že v té či oné formě a dříve nebo později i Sověti budou postupovat tak, aby se do této spolupráce mohli zapojit. Kdybychom se my z tohoto zapojení sami hned z počátku vyřadili, budou nakonec Francie, Anglie a Amerika spolupracovat samy a docela určitě přijmou do spolupráce také Německo ve formě, kterou oni uznají za vhodnou a do níž my nebudeme moci zasáhnout. Je pro nás nezbytné, abychom nenechali za těchto okolností pomáhat Německu bez nás a bez Polska a bez řady ostatních menších států evropských.“ (Veselý, 1985.)

Beneše a Masaryka podpořili v předsednictvu vlády členové pravicových stran – ministr spravedlnosti Prokop Drtina za národní socialisty, ministr techniky Jan Kopecký za lidovce a ministr pro sjednocení zákonů Mikuláš Franěk za slovenské demokraty. Naopak námitky vznesli zástupci komunistů a sociálních demokratů. Z. Fierlinger tvrdil, že Marshallův plán je namířen proti Sovětskému svazu a V. Klementis poznamenal, že přijetí pozvání by znamenalo určité závazky a že konference se nezúčastní Švýcarsko, Švédsko, Maďarsko a nejspíš ani Norsko. Požadoval odložení stanoviska československé vlády, aby mohla být celá záležitost konzultována se Sovětským svazem. Masaryk a pravicoví členové vlády žádali okamžité rozhodnutí. Podle nich by to Sovětský svaz nepoškodilo a Československo by se tím prezentovalo jako suverénní stát.

Rozhodnutí o účasti Československa na pařížských jednáních, ovlivněné účastí Polska a neutrálním postojem Sovětů, padlo 7. července na schůzi předsednictva vlády. Zástupcem Československa na konferenci v Paříži byl určen velvyslanec Jindřich Nosek, doprovázet ho měl dr. Hajdů z ministerstva zahraničí. Masaryk zdůraznil, že na prvním místě stojí spojenecké svazky se Sovětským svazem, Polskem a Jugoslávií. Gottwald dodal, aby se

zástupci na konferenci starali především o plány západních mocností s Německem a náměstek Fierlinger doporučil upozornit na to, že by bylo účelnější celou věc uskutečnit v rámci Organizace spojených národů. Předsednictvo vlády také rozhodlo o okamžitém informování Varšavy a Bělehradu o výsledku jednání.

Na závěr schůze sdělil předseda vlády K. Gottwald, že příští den odlétá vládní delegace v 8:00 do Moskvy. Asi nikdo nepředpokládal, že jednání v Moskvě nakonec všechno změní.²⁶

Velvyslanec J. Nosek byl ještě týž den informován Masarykem o zastupování ČSR na pařížské konferenci včetně instrukcí o nesouhlasu s případným omezením výsostných práv, rozvoje obchodních styků nebo zrušením některých bilaterálních obchodních dohod Československa. S informací o účasti byla také obeslána velvyslanectví Francie a Velké Británie.

Rozhodnutí delegaci do Paříže vyslat bylo důležité samo o sobě. Československou veřejností a na Západě bylo interpretováno jako doklad schopnosti Československa provádět samostatnou zahraniční politiku a jako signál ochoty SSSR takovou politiku i u svých nejbližších spojenců tolerovat.

1.6.2 Zvrat československého postoje

Ústřední výbor VKS(b) zaslal 8. července předsedovi vlády Klementu Gottwaldovi šifrovanou depeši o novém postoji Sovětského svazu k československé účasti na jednání o Marshallově plánu. Zmiňovala se o dvou nových skutečnostech. Zaprvé Angličané a Francouzi nehodlají měnit svůj plán na obnovu Evropy a nebudou přihlížet k zájmům suverenity malých států. Zadruhé prý chtějí vytvořit západní blok s účastí západního Německa. Tímto byla nahrazena tři dny stará depeše, ve které bylo doporučeno pozvání neodmítat.²⁷ Podle historika Oldřicha Tůmy (2007) je ale pravděpodobné, že si ji Gottwald před odletem do Moskvy nestačil přečíst.

Delegace vyslaná do Moskvy 9. července měla původně za úkol jednat o návrhu dlouhodobé československo-sovětské obchodní smlouvy a byla plánovaná již dříve. K tomu se později přidalo téma pařížské konference. Delegace byla tvořena předsedou vlády Klementem Gottwaldem, ministrem zahraničí Janem Masarykem, Prokopem Drtinou zastupujícím nemocného ministra zahraničního obchodu Huberta Ripku a doprovázená

²⁶ RUDOLF, J. a kol. *Československo a Marshallův plán...*, s. 42–48.

²⁷ Tamtéž, s. 51.

velvyslancem v Moskvě J. Horákem, pracovníky ministerstva zahraničních věcí a ministerstva zahraničního obchodu. Vezla s sebou i dvě Benešova memoranda, která byla předána Stalinovi hned po příletu. V prvním Beneš uváděl nutnost uzavření smlouvy s Francií a v druhém obhajoval nezbytnost účasti Československa na pařížském jednání o Marshallově plánu. Použil stejné argumenty jako v osobním dopise členům předsednictva vlády.²⁸

Pro nekomunistické představitele delegace bylo překvapením, když se jim po příletu nepodařilo sejít se s K. Gottwaldem. Údajně byl unavený a odpočíval. Později se ukázalo, že neodpočíval, nýbrž bez vědomí svých kolegů jednal se Stalinem. Po návratu z této schůzky se sešel s ostatními členy delegace a nervózně jim oznámil: „To jsme v pěkné kaši. Stalin se velmi zlobí, že jsme přijali pozvání k Marshallovu plánu, ještě jsem ho nikdy neviděl tak rozzlobeného!“ (Tůma, 2007.)²⁹

Kolem 23. hodiny se už celá delegace sešla se Stalinem, Molotovem a Bodrovem. První projednávanou otázkou byla účast na jednáních v Paříži. Názor sovětské strany ovlivnil i Benešův dopis, ve kterém se stavěl za přijetí Marshallova plánu. I přes předchozí ujištění chargé d'affaires Bodrova, že nemá žádné instrukce ohledně Československé neúčasti, Stalin s Molotovem neskryvali své překvapení nad rozhodnutím Československé vlády. Podle jejich názoru bylo pravým smyslem Marshallova plánu vytvoření západního bloku a izolace Sovětského svazu. Díky úvěrům měly být menší státy zbaveny hospodářské a politické nezávislosti. Proto Sovětský svaz považoval účast na tomto plánu za čin namířený proti sobě. Sovětská vláda sice nepochybovala o přátelství mezi ČSR a SSSR, ale účast na konferenci by nesnesla.³⁰

Stalin prohlásil, že původně chtěli do Paříže i Sověti. Po získání určitých informací se však museli rozhodnout jinak. Úvěry, které jsou součástí Marshallova plánu, byly podle Stalina nástrojem k vytvoření západního bloku a k izolaci Sovětského svazu. Molotov zdůraznil, že úvěr dostane jen ten stát, který přijme hospodářskou a politickou nadvládu. Stalin dále řekl, že na postoji Československa k Marshallovu plánu závisí přátelství mezi Československem a Sovětským svazem a účast na konferenci v Paříži by byla chápána jako spolupůsobení v akci zaměřené na izolaci Sovětského svazu. Všechny slovanské státy odmítly, proto mělo odmítnout i Československo. Na to reagoval Jan Masaryk objasněním, proč Československo pozvání do Paříže přijalo. Národní hospodářství bylo orientováno na Západ. Ze západních firem bylo do Československa dováženo 60–80 % surovin. Správci

²⁸ VESELÝ, Z. *Československo a Marshallův plán*, c.d., s. 64.

²⁹ TŮMA, O. *Československo a Marshallův plán...*, c.d.

³⁰ VESELÝ, Z. *Československo a Marshallův plán*, c.d., s. 64–65.

národních podniků vyvíjeli na vládu i na Jana Masaryka tlak, aby Československo účast na konferenci v Paříži neodmítlo, kvůli možným úvěrům, které československé hospodářství nutně potřebuje.

Prokop Drtina zdůraznil, že ani jeho strana, kterou zastupuje ve vládě, by nesouhlasila s ničím, co by bylo namířeno proti Sovětskému svazu. Prosil však Stalina, aby uznal, že hospodářská situace v Československu je jiná než v ostatních slovanských státech a že je skutečně silně propojena se Západem. Na to Stalin reagoval, že o tom ví, ale že se západními zeměmi mělo Československo pasivní obchodní bilanci. Prokop Drtina odvětil, že to je sice možné, ale odpoutáním od Západu bude Československé národní hospodářství úplně ochromené. Dokonce poklesl i objem zahraničního obchodu se Sovětským svazem. Stalin na to řekl, že se českoslovenští zástupci musí domluvit s ministrem Mikojanem na podstatném rozšíření obchodních styků, a to ne jen na rok nebo na dva. Poté vyjmenoval seznam výrobků, které Sovětský svaz nezbytně potřebuje: vagóny, kolejnice, elektromotory, vrtné soupravy atd. a zeptal se, co ještě může Československo nabídnout. Odpověděl mu Klement Gottwald – lehký průmysl. Především sklo, porcelán, obuv, textil a jiné výrobky. A Jan Masaryk do tohoto výčtu přidal pivo.

Potom se Stalin zeptal, jak je na tom Československo s úrodou obilí. Klement Gottwald odpověděl, že Československu bude chybět nejméně tři sta tisíc tun pšenice. Na to Stalin odvětil, že chybět bude i Bulharům a Polákům, ale že Sovětský svaz pomůže i Československu.

Po půlnoci se Stalin zvedl a přešel ke svému pracovnímu stolu, kde měl rozloženou mapu Evropy. Pokynul i svým hostům, aby šli za ním, a řekl jim, aby se podívali, v jak strategicky nebezpečném sousedství s Německem Československo je, a že Sovětská armáda je připravená chránit československé hranice v případě dalšího útoku z Německa. Takovou ochranu podle něj nezaručí ani Francie. Dále řekl, že si Československo může klidně uzavřít smlouvu s Francií, ale že to nebude příliš hodnotná smlouva. Na to Klement Gottwald odpověděl, že prezident Edvard Beneš má pocit, jako by sověti nesouhlasili s československým krokem uzavřít s Francií smlouvu. Stalin ho však ujistil, že opak je pravdou, ale že Sovětský svaz Československu zaručuje okamžitou vojenskou pomoc jak proti Německu, tak i ostatním státům. Klement Gottwald řekl, že smlouva počká, ale že neodkladné je rozhodnutí o Československé neúčasti na pařížské konferenci. Stalin to uzavřel slovy: „Do Paříže byste mohli oznámit asi toto... V poslední době se ukázalo, že přijetí pozvání by si naši spojenci mohli vysvětlovat jako úder proti nim. A to nejen proto, že z ostatních slovanských a východoevropských států pozvání nikdo nepřijal... Čím dříve

to oznámíte, tím lépe.“ (Plevza, 1988.) Neúčast na pařížské konferenci byla tím pro Československo zpečetěná.³¹

Dne 10. července se sešla československá vláda, aby projednala telegram vládní delegace, v kterém Klement Gottwald popsal průběh jednání s Josifem Stalinem a požadoval okamžité svolání vlády, aby celou věc projednala. Závěrem napsal: „Považujeme za nezbytné, abyste se usnesli na odvolání naší účasti v Paříži...“ (Rudolf, 1992.) K večeru se československá vláda sešla a po dlouhém jednání dospěla k rozhodnutí odvolat účast na konferenci v Paříži. Zástupci vlády se dohodli na znění nóty, kterou zaslali francouzskému a britskému velvyslanci v Praze. Obsahovala konečné stanovisko Československa k Marshallově plánu: „Skutečnost, že řada států, s nimiž je Československá republika v úzkých hospodářských a politických stycích, spočívajících na smluvních závazcích, jakož i téměř všechny státy střední a východní Evropy se pařížské konference neúčastní, vytvořila novou situaci, která vedla československou vládu k tomu, aby se touto otázkou znovu zabývala ve schůzi konané dnešního dne, na níž revidovala své původní usnesení a rozhodla, že se Československo zmíněné konference neúčastní.“

Českoslovenští političtí zástupci tak ustoupili Moskvě a odvolali účast na pařížské konferenci. Tím končí československá cesta za Marshallovým plánem.

³¹ PLEVZA, V.; BOB, J. Roky prelomu : (1945–1948), 1988, s. 215–219.

2 Odraz Marshallova plánu v českém dobovém tisku

V době, kdy vznikal Marshallův plán, většinu novin vydávaly politické strany. Proto jednotlivé listy odrážejí postoje různých politických stran.

2.1 Rudé právo

Rudé právo vydával Ústřední výbor Komunistické strany Československa. KSČ udržovala silné vazby s Moskvou, její názory tak byly ovlivněny postoji Sovětského svazu.

Obr. 2.1 Hlavička Rudého práva

V den projevu George Marshalla na Harvardské univerzitě a den po něm se v Rudém právu neobjevila ani zmínka o připravované pomoci Evropě ze strany Spojených států. Čtenáři Rudého práva se tak kromě jiných zpráv mohli pouze dočíst o novém letadle prezidenta Trumana a že v Moskvě sněží.

Chabá poznámka o George Marshallovi se v Rudém právu objevila až 8. června. Byla to jedna věta v krátkém článku o prezidentu Trumanovi. „Zatím co ministr zahraničí George Marshall nastiňuje uváženou a konstruktivní politiku v evropských problémech, vpadá mu do toho Truman na tiskové konferenci výbuchy své letory o maďarské záležitosti s diletantstvím, které tak často projevuje ve své státnické činnosti...“ (Rudé právo, 8. 6. 1947, dále jen RP.) Tato ukázka byla jasným příkladem negativního postoje listu a komunistické strany k politice amerického prezidenta. O Spojených státech se psalo v každém červnovém čísle, v drtivé většině záporně, většinou o nespokojenosti dělníků s tzv. protidělnickým zákonem.

První informací o chystané americké akci se stal článek *SSSR se účastní jednání o Marshallově návrhu*. (RP, 24. 6. 1947.) Obsahoval nótu sovětské vlády, kterou poslala 22. června francouzské vládě. V ní Sověti souhlasili s urychlením obnovy Evropy a soudili, že by s pomocí Spojených států byla usnadněna. Ve stejném výtisku na druhé straně byl v rubrice Filmový týden otištěn článek s názvem *Amerika plánuje filmy proti SSSR*. (RP, 24. 6. 1947.)

O schůzce zahraničních ministrů informovalo Rudé právo v sobotním vydání 28. června. Novou informací bylo však pouze to, že Molotov s Bidaultem jednali osm minut. O den později jediná zpráva zabývající se touto událostí – *Pařížská konference zahájena* (RP, 29. 6. 1947.) také nebyla nijak výřečná. V úterý 1. července už Rudé právo přineslo více informací. Ve třech článcích na druhé straně se zmiňovalo o stanovisku sovětské vlády a že „dosud nevyšlo žádné úřední komuniké...“ (RP, 1. 7. 1947.) Postoj Rudého práva byl znova jasně prosovětský. Prostor v novinách byl určen pouze názorům a prohlášením vydaným Sovětským svazem. Následující den se na titulní straně mohli čtenáři dočíst o kladném vyjádření Komise ministrů, která byla ustavena 24. června ke sledování všech otázek týkajících se Marshallova plánu. Komise doporučila vládě, aby zmocnila ministra zahraničí ke styku s představiteli sovětské, britské a francouzské vlády a uvědomil je o ochotě Československa spolupracovat na tomto plánu.

Po odchodu sovětského ministra zahraničí Vjačeslava Molotova z pařížské konference se v Rudém právu zvedla vlna kritiky ohledně Marshallova plánu. Titulky z 3. července hovořily jasně: *Americká reakce přirovnává Marshallův plán k půjčce Turecku a Řecku* (RP, 3. 7. 1947.) a *Americký úvěr má sloužit jako vnadidlo k nátlaku na Evropu*. (RP, 3. 7. 1947.) Ve dvou článcích byly citovány negativní reakce sovětské tiskové agentury a reakce některých zahraničních listů (Wall street journal, New York Times), které se stavěly proti názorům a návrhům sovětských diplomatů. Od tohoto okamžiku Rudé právo přinášelo zprávy o americké pomoci zásadně v negativním světle a ještě více vyzdvihovalo spolupráci se Sovětským svazem.

Hned následující den bylo ve článku *Molotov varuje – Francie a Anglie budou jednat bez SSSR* (RP, 4. 7. 1947.) otištěno prohlášení sovětského ministra zahraničí, v němž uvedl, že kroky vlád Velké Británie a Francie nepovedou ke sjednocení evropských zemí, ale k opačným výsledkům. Na další straně deníku bylo Molotovovo prohlášení rozvedeno. V něm Molotov uvedl, že by evropské země ztratily dosavadní hospodářskou a národní nezávislost v důsledku vytvoření evropské organizace, jež by jednotlivým státům nařizovala, která průmyslová odvětví mají rozvíjet. Molotov to uvedl na příkladu: „Polsku by mohlo být

například nakázáno, že má těžit více uhlí na úkor jiných průmyslových odvětví, a stalo by se tak v zájmu té či oné evropské velmoci“. (RP, 4. 7. 1947.) Tím také narazil na skutečnost, že by si Velká Británie a Francie chtěly zajistit výsostné postavení v nové evropské organizaci, která by měla dohlížet na plnění Marshallova plánu. Na závěr se zamítavě vyjádřil k tomuto postupu.

V článku, který se nacházel na stejné straně jako výše uvedený text, se Rudé právo výhradně postavilo za rozhodnutí Vjačeslava Molotova. Dále byl citován americký list The Daily Mail, ve kterém se údajně mluvilo o tom, že Marshallův plán by neměl být uskutečněn, kdyby byla pomoc rozšířena i na SSSR a že Amerika měla poskytnout západní Evropě úvěr, pokud by těchto peněz bylo použito jako hráze proti komunismu.

Následující den Rudé právo pokračovalo v negativních názorech na konferenci v Paříži. Samotný titulek napovídal o jasném názoru komunistů na Marshallův plán – *Francouzsko-britská výzva k vytvoření západního bloku* (RP, 5. 7. 1947.) – takto nazvali pozvánku na jednání v Paříži dalším evropským státům.

Obr. 2.2 Kresba z Rudého práva 5. července 1947

V rozhovoru vydaném v úterý 8. července předseda Komunistické strany Československa Klement Gottwald na otázku, jaká byla současná orientace československé zahraniční politiky, odpověděl, že byla jasná a nic se na ní nezměnilo a že hlavní záruku bezpečnosti viděl v pevném spojení se Sovětským svazem a ostatními sovětskými národy.

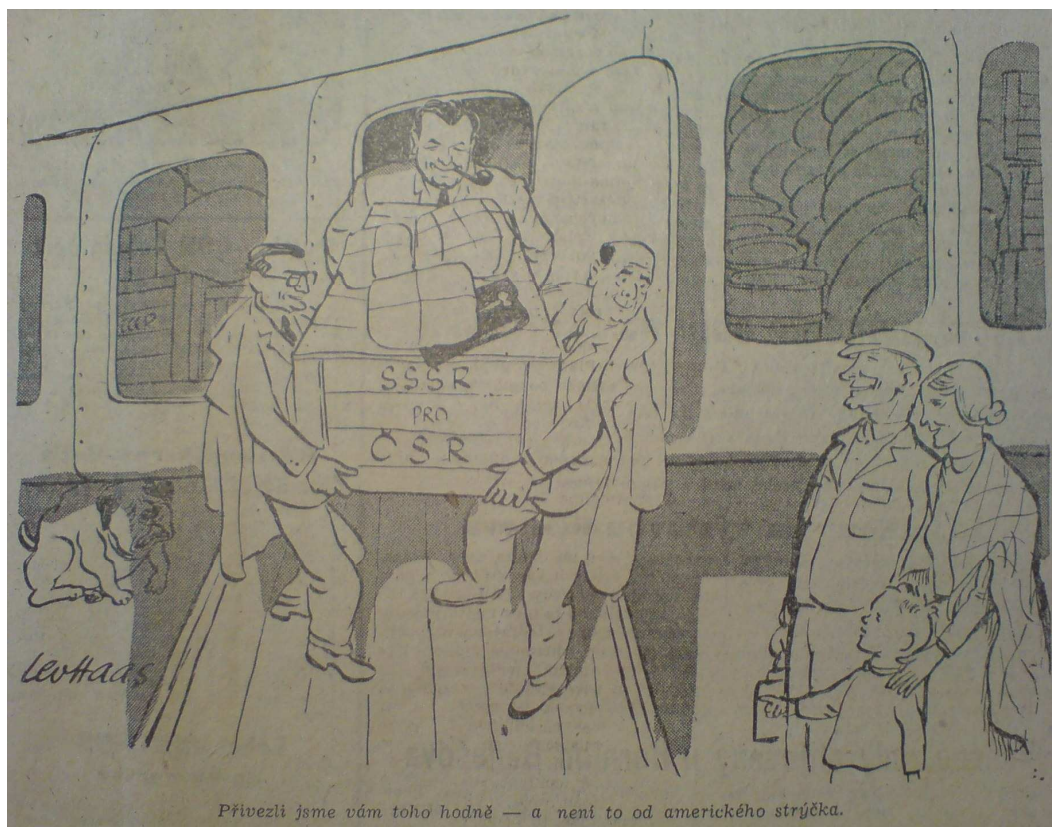
Následující články pouze informovaly o tom, které země by se jednání v Paříži měly zúčastnit a které účast odmítly.

Až v sobotu 12. července přineslo Rudé právo zprávu o rozhodnutí vlády, že se Československo pařížské konference nezúčastní, protože by tento krok byl vysvětlován jako krok proti Sovětskému svazu. Odmítnutí pozvánky na jednání o Marshallově plánu obhajoval článek s názvem *Rozhodnutí, za nímž stojí celý národ*. (RP, 12. 7. 1947.)

Další dny se v Rudém právu objevovaly články objasňující a obhajující rozhodnutí Československé vlády anebo články s negativním postojem k Marshallově plánu. Do popředí však vystoupily zprávy o spolupráci se Sovětským svazem, např. *Československo-sovětská smlouva o vzájemných dodávkách uzavřena*. (RP, 13. 7. 1947.)

Stále více rostlo přesvědčování čtenářů, že odmítnutí Marshallova plánu byla správná volba a že Sovětský svaz je silným a spolehlivým partnerem. Sověti měli Československu údajně dodat výrobky a suroviny, které by Československo jen těžko zaplatilo dolary.

Obr. 2.3 Kresba z Rudého práva 17. července 1947

Postoj komunistů a Rudého práva jasně dokázalo těsné spojení dvou článků na titulní straně vydání z pátku 18. července – *Čs. vláda děkuje generalissimu Stalinovi a Válečná strana v Americe*. (RP, 18. 7. 1947.) Byla zde zřetelná persvaze díky kontrastu mezi „hodným Stalinem a zlé Americe“.

O den později dokonce Rudé právo otisklo anketu, v níž se ptalo průvodčího, prodavačky, topiče, ženy v domácnosti, vysokoškolského studenta a doktora na názor na pařížskou konferenci. Samozřejmě všichni odpověděli, že bylo dobře, že Československo účast na konferenci odmítlo, a že bylo správné uzavřít smlouvu se Sovětským svazem. Rudé právo tím na pár příkladech ukázalo, že obyvatelstvo stálo za rozhodnutími vlády.

V dalších dnech Rudé právo psalo o hospodářské znovuvýstavbě Německa ve spojitosti s možným nebezpečím pro Československo. Tím také napadalo Marshallův plán. Žádná pozitivní zpráva ohledně Marshallova plánu se už v Rudém právu nevyskytla.

Z analýzy článků Rudého práva z měsíce června a července roku 1947 je jasně vidět zřetelná silná vazba na Sovětský svaz a ztotožňování československých komunistů s názory Moskvy. Všechny články byly psány z pohledu Sovětů a nevyskytovaly se zde žádné texty, které byly v konfliktu s jejich názory.

Komunisté a Rudé právo tak kopírovali myšlenky a postoje sovětských soudruhů a vývoj jejich názorů je totožný. Z počátku byli vcelku optimisticky nakloněni nabídce pomoci, později však začínali mít pochybnosti a okamžitě po odchodu Vjačeslava Molotova z pařížské konference Marshallův plán vyhodnotili jako hrozbu a odsoudili jej. Od té doby se jejich postoj nezměnil, o to více vyzdvihávali spojení se Sovětským svazem, což posilovali i karikaturami.

2.2 Právo lidu

Právo lidu bylo ústředním deníkem Československé sociální demokracie. Články v tomto deníku tudíž odrážejí postoje sociálních demokratů a vývoj názoru na Marshallův plán v nich lze reflektovat.

Obr. 2.4 Hlavička Práva lidu

Už 6. června přineslo Právo lidu informaci o chystané pomoci Evropě ze strany Spojených států. V článku *Podmínky americké pomoci Evropě* (Právo lidu, 6. 6. 1947, dále jen PL.) se zmiňoval projev George Marshalla na Harvardské univerzitě. Právo lidu psalo, že George Marshall vyzval evropské státy, aby společně plánovaly svou hospodářskou základnu, a že Spojené státy nemohou poskytnout větší pomoc Evropě, pokud se evropské státy společně nedohodnou. Dále uvedlo, že tato pomoc není namířená proti žádnému státu a stát, který by znemožňoval politickými manévry obnovu jiného státu, pomoc nedostane. V tomto článku bylo pouze krátce shrnuto, co George Marshall pronesl na Harvardské univerzitě. Žádné politické postoje ani prvky persvaze se zde nevyskytovaly.

Další zmínka o plánované pomoci se objevila následující den, avšak pouze ve spojitosti s francouzským národohospodářem Jeanem Monetem, který se chystal do Washingtonu vyložit americkému ministru George Marshallovi vážnou situaci Francie ohledně zásob obilí.

Právo lidu poměrně často informovalo o vztazích Spojených států a Sovětského svazu, a to především pohledem ze Západu. Mnohokrát informovalo o tom, že Spojené státy chtějí navázat dobré vztahy se Sovětským svazem. Jako hlavní rozpor těchto mocností vidělo Právo lidu situaci v Maďarsku. Dokládá to článek z 11. června, který se zabýval postojem amerického Kongresu k Sovětskému svazu a událostmi v Maďarsku. Toto téma bylo v dalších vydáních Práva lidu rozvíjeno.

Dále se zmínilo o plánovaném dovozu 12 tisíc tun obilí z USA a Kanady. I o dva dny později se v Právu lidu objevil článek týkající se dodávky ze Západu. Konkrétně to byl článek s názvem *Dostaneme 5 000 tun mouky z USA*. (PL, 13. 6. 1947.) Je tedy jasně zřetelné, že Právo lidu, a tudíž i československá sociální demokracie, ukazovala na pomoc Spojených států Československu. Zde je rozdíl oproti Rudému právu, které vyzdvihovalo pomoc Sovětského svazu.

Dne 15. června vyšla v Právu lidu zpráva o plánované americké pomoci evropským státům ve výši až 24 miliard dolarů. O spojitosti této pomoci s Marshallovým plánem zde však nebyla zmínka. Americký ministr zahraničí Clayton měl údajně navštívit během letních měsíců několik evropských hlavních měst, aby tam jednal o problémech evropské znovuvýstavby.

První článek rozvíjející Marshallův návrh se v Právu lidu objevil 17. června a nesl titul: *Jedná se o Marshallově hospodářském plánu*. (PL, 17. 6. 1947.) Zde byla informace o kladném oficiálním postoji Velké Británie a o tom, že britský ministr zahraničí Ernest Bevin jel do Paříže jednat se svým francouzským protějškem Georgem Bidaultem. Také bylo zmíněno, že nebylo známo stanovisko Sovětského svazu, ale že Moskva již byla obeznámena s plánem jednat v Paříži o Marshallově plánu. Zpráva byla psána z pohledu Velké Británie, a nikoliv Sovětského svazu, jak tomu bylo v Rudém právu.

V tentýž den byl na druhé straně otištěn článek, který zprvu hospodářsky ohodnotil význam Marshallova plánu. Autor v něm uvedl, že Spojeným státům hrozí krize z nadvýroby. V roce 1947 chtěly Spojené státy vyvézt zboží za 16 miliard dolarů, ale dovoz údajně nemělo tvořit zboží za více než 8 miliard dolarů. V Americe se tudíž hromadily dolary a zlato a ostatní státy chudly. Proto musely Spojené státy poskytnout úvěry, aby mohly vyvážet. Dále rozebíral politické aspekty plánu. Vyjádřil obavy, že pokud budou některé evropské státy z pomoci vyřazeny a Spojené státy poskytnou pomoc jen západní Evropě, pak se Marshallův plán může stát dělicí čarou a pokračováním „Trumanovy diplomacie“ (PL, 17. června 1947). Zmínil také, že početná část amerických politiků hlasovala proti pomoci Řecku a Turecku, což bylo součástí Trumanovy doktríny, a že mnoho amerických občanů souhlasí s Henrym Wallacem³², že je tato politika nebezpečná světovému míru. Podle něj byla strážcem míru Organizace spojených národů a pod její záštitou měla být americká pomoc realizována. V tomto článku se autor podíval do zákulisí připravované pomoci a přinesl tak nový,

³² Henry Wallace – kandidát na prezidenta USA, viceprezident USA v letech 1941 – 1945.

zajímavý pohled na Marshallův plán. V podstatě vypovídal o nutnosti tohoto plánu pro Spojené státy a zdůrazňoval, že byl tento plán důležitý jak pro Evropu, tak pro Spojené státy.

O politice Henryho Wallace napovídal článek z 18. června. V něm bylo uvedeno, že Henry Wallace žádal, aby se Spojené státy vzdaly Trumanovy doktríny a přiblížily se Sovětskému svazu. Ve washingtonském projevu navrhl, aby se Henry Truman a Josif Stalin sešli v Berlíně a vyřešili odlišné postoje Spojených států a Sovětského svazu.

Tentýž den byl otištěn článek *Pomoc z USA nesmí být intervencí*. (PL, 18. 6. 1947.) V něm bylo uvedeno, že se v Paříži sešli ministři zahraničí Velké Británie a Francie a předseda francouzské vlády Paul Ramadier. Britský ministr zahraničí Ernest Bevin a francouzský premiér byli prezentováni jako socialističtí politikové. Tím Právo lidu, potažmo Československá sociální demokracie, zvýraznilo, jak veliký vliv mají socialisté v západní Evropě. Příjezdu Ernesta Bevina přikládalo veliký význam. Marshallův plán byl označen jako agresivní americká iniciativa. Proto byla vyjádřena obava, aby se za poskytnutou pomoc nemuselo platit příliš draze ve formě politických či hospodářských ústupků. Britští a francouzští politici však dali najevo, že naprostá nezávislost jejich zemí jim je nade vše a že by byli neradi, kdyby byli jakkoli zasunuti do bloku namířeného proti Sovětskému svazu. Právo lidu proto věřilo, že pařížské dohody dospějí ke šťastnému řešení. Věřilo v to o to více, protože to byli právě socialističtí politikové, kdo jednání vedli. Ke konci bylo uvedeno: „Bevin i Ramadier si musí uvědomit, že americká pomoc Evropě nesmí být v žádném případě intervencí, která by zabránila vývoji evropské demokracie směrem k socialismu.“ (PL, 18. 6. 1947.)

Ve stejném vydání bylo ještě uvedeno, že Belgie, Holandsko a Lucembursko souhlasí s Marshallovým plánem.

Další zemí, která se k Marshallovu plánu připojila, byla Itálie a Právo lidu o tom informovalo ve článku *První dohody o Marshallově plánu*. (PL 19. 6. 1947.) Jak titulek napovídal, hlavní náplní tohoto článku byly dohody při jednání v Paříži a při jednání ve Washingtonu mezi Marshallem a francouzským velvyslancem v USA. Zúčastnění politici se dohodli, že budou vytvořeny čtyři komitáty k prostudování potřeb jednotlivých evropských zemí v různých oblastech. Dále bylo uvedeno, že i přes málo příznivý ohlas v Sovětském svazu Američané soudili, že plný úspěch obnovy by byl možný jedině za účasti Sovětského svazu. Západoevropské země a Spojené státy proto ponechaly SSSR a východoevropským zemím otevřené dveře, avšak v omezeném čase. Právo lidu tedy opět zdůraznilo potřebu spolupráce mezi Východem a Západem.

O pozvání Sovětského svazu k jednání o Marshallově plánu do Paříže se psalo v pátek 20. června. Skončila pouze informativní schůzka ministrů Francie a Velké Británie, ze které nevzešel žádný oficiální výsledek, a čekalo se na odpověď Sovětského svazu, jenž obdržel pozvání na konferenci, jejíž datum měli určit Sověti. Francie byla vzhledem k předchozí odezvě Sovětského svazu k jeho účasti pesimistická.

Obr. 2.5 Karikatura z Práva lidu 20. července 1947

Následující den vyšel článek pojednávající o očekávané odpovědi Sovětského svazu. I přes skeptické stanovisko Moskvy k Marshallově plánu, kvůli pochybnostem o politickém pozadí bylo očekáváno, že Sovětský svaz pozvání přijme, ale že vystoupí se svým návrhem, podle něhož by měla být celá pomoc vypracována hospodářskou komisí OSN.

V neděli 22. června Právo lidu pokračovalo v informování o konferenci Tří.³³ Ta měla skončit před 5. červencem, kdy měla zasedat hospodářská komise OSN, aby se případná dohoda o Marshallově plánu mohla projednat i v OSN. Sovětský ministr zahraničí Vjačeslav Molotov na nótu Velké Británie odpověděl, že neměli podrobnější informace o chystané pomoci, než ty, které byly prezentovány v médiích. Proto si přál podrobnějšího vysvětlení. Zda však pozvání přijal, ještě neuvedl.

V úterý 24. června se však už objevila zpráva o přijetí Sovětského svazu na konferenci Tří. Stálo v ní, že Sovětský svaz v zásadě není proti Marshallově plánu. K rozvinutí zprávy

³³ Konference Tří – označení schůzky ministrů zahraničí Ernesta Bevina, George Bidaulta a Vjačeslava Molotova.

o pařížské konferenci došlo v článku *Kladný postoj SSSR k Marshallově plánu*. (PL, 25. 6. 1947.) Byla to velice optimisticky laděná zpráva. Dokládá to závěr článku: „Snahy o sjednocení Evropy, jež se zdály tak beznadějně z politického hlediska, dostaly možnost i naděje vyřešit je novou vzpruhou, protože je z hlediska hospodářského.“ (PL, 25. 6. 1947.) Uvádělo se zde také, že Spojené státy budou muset opustit základnu Trumanovy doktríny, pokud do věci aktivně zasáhne Organizace spojených národů.

První pochybnost o Marshallově plánu vyplynula z článku téhož dne, uveřejněného na druhé straně. Pojednával o další řeči George Marshalla, tentokrát týkající se vojenské spolupráce západní polokoule, standardizace a dodávek zbraní. Právo lidu uvedlo doslova: „...čpí na sto honů – americkým imperialismem. K tomu imperialismem se silně vojenskými – nezdráháme se říci válečnými – prvky. S pikantní příchutí skryté hrozby Evropě: Ty, stará panna Evropo, dej si pozor! Amerika bdí a běda, nebudeš-li dost poslušně kývat ke všemu, co Amerika chce a potřebuje.“ (PL, 25. 6. 1947.) To byl vcelku překvapivý postoj, neboť podle zbytku článku vyplývalo, že řeč o zbraních se týkala Jižní Ameriky a Kanady, a tak je docela možné, že autor článku řeč zcela nepochopil. Rozhodně úvod nekorespondoval se zbytkem článku.

O československém postoji k Marshallově plánu se vyslovil až Jan Masaryk. Právo lidu prezentuje jeho stanovisko, které uvedl na tiskové konferenci při návštěvě Norska v Oslu. Pro přijetí Marshallova plánu byl v případě, že by měl být společným evropským podnikem, kdyby však měl rozdělit Evropu, byl by proti.

Další zprávy se týkaly konference Tří a popisovaly průběh jednání. V podstatě šlo o již zmíněné otázky a o to, že jednání byla složitá. Mezitím se ke spolupráci na Marshallově plánu přihlásila i Jugoslávie.

Československo bylo ochotno plně spolupracovat na Marshallově plánu a Právo lidu o tom informovalo 2. července. Komise ministrů doporučila vládě, aby zahraniční ministr Jan Masaryk uvědomil představitele vlád sovětské, britské a francouzské o ochotě Československa spolupracovat a ve vhodný okamžik předložit československé návrhy.

Na stejné straně se však nacházel článek *Nad Paříží silně zamlženo* (PL, 2. 7. 1947.), který už tolik optimismu nepřinášel. Předpovídal možnou neshodu mezi sovětským a britsko-francouzským stanoviskem, přesto, že ještě nevyšlo úřední komuniké. Právo lidu uvedlo, že podle francouzského deníku *Le Monde*, jenž měl velmi blízko k úřadu francouzského ministerstva zahraničí, by za případné ztroskotání pařížské konference mohlo SSSR a že Francie a Velká Británie byly připraveny pokračovat v jednáních bez Sovětského svazu.

Následující den bylo v Právu lidu uvedeno, že sovětský ministr zahraničí Molotov opustil Paříž a že výsledkem nezdařeného jednání bylo hospodářské rozdělení Evropy na dva soupeřící bloky. Tento krok byl považován za veliké zklamání.

Z těchto článků bylo patrné, že českoslovenští socialisté neobviňovali z neúspěchu pařížských jednání jen Francii a Velkou Británii, ale spíš Sovětský svaz, který jednání opustil. V každém případě to byla pro ně veliká rána, protože se socialističtí politici ze západoevropských zemí nedokázali dohodnout se Sovětským svazem. Ocitli se tak na křižovatce – jít se západoevropskými socialisty, nebo se soudruhy ze Sovětského svazu?

V jiné zprávě se psalo, že na novou konferenci bylo pozváno 22 dalších evropských států a opis pozvání byl zaslán i sovětskému zástupci v Paříži a Francie vyjádřila naději, že sovětské odmítnutí nebylo definitivní. Sověti však nebyli přímo pozváni, byli jen informováni o nové konferenci. Právo lidu proto vyjádřilo obavy o dalším osudu Marshallova plánu a Evropy.

Vydání z 9. července přineslo zprávu o tom, že se Československo účastní konference v Paříži. Podle toho socialisté v Právu lidu očekávali, že se k Československu přidají i další evropské země ze sovětské sféry vlivu.

V sobotu 12. července však Právo lidu otisklo článek *Čs. vláda jednomyslně rozhodla : Odvoláváme účast na jednání v Paříži*. (PL, 12. 6. 1947.) Československo se sice nemělo účastnit pařížského jednání, Právo lidu však stále věřilo v možnou hospodářskou spolupráci se Západem.

Následující den byly zveřejněny dva uklidňující články – *SSSR nám dodá potraviny a suroviny a Stalin na počest Čs. delegace*. Je však otázkou, jestli to uklidnilo překvapené československé obyvatele.

V úterý 15. července informovalo Právo lidu o závěrech pařížské konference. Nevzdalo se také možnosti, že se ještě ostatní evropské státy mohou účastnit Marshallova plánu. Podle George Bidaulta byly dveře stále ještě otevřené.

Po těchto událostech už však socialisté v Právu lidu prezentovali negativní zprávy o Marshallově plánu a začínali mluvit o západoevropském bloku. Podle nich *Paříž nepředstavuje Evropu*, což byl také název jednoho z článků. (PL, 16.7. 1947.)

Vydání z pátku 18. července jasně ukazovalo změnu stanoviska československých socialistů, smíření s odmítnutím Marshallova plánu a posílením vlivu Moskvy na Československo ve dvou článcích těsně vedle sebe. První článek pojednával o komplikacích ohledně Marshallova plánu a ve druhém článku československý lid děkoval generalissimu Stalinovi. Děkovný dopis Stalinovi byl otištěn ve stejném znění i v Rudém

právu a co je zajímavé, byl také těsně umístěn k negativně laděnému článku ze Spojených států.

Vedle těchto dvou článků se nacházel text psaný Zdeňkem Fierlingerem, předsedou Československé sociální demokracie. Byl jakousi tečkou za zprávami o Marshallově plánu v souvislosti s Československem. Ujistil veřejnost, že Československo je stále svrchovanou zemí a že rozhodlo ze své vlastní vůle po radě Sovětského svazu. Jako důvody uvedl podporu německého hospodářství, postavení Marshallova plánu mimo Organizaci spojených národů a zaměření celé akce proti Sovětskému svazu. Vyslovil přesvědčení, že by odmítnutím americké pomoci neměly být hospodářské vztahy se Západem nijak dotčeny a že Československo nezůstalo samo – zdůraznil smlouvu se Sovětským svazem, Polskem a Jugoslávií. Závěrem napsal, že se Československu může vést ještě lépe, a zakončil to slovy: „Předpokladem pro to jest naše pevná vůle, odhodlanost a přesvědčení, že cesta, kterou jsme zvolili, jest jediné správná.“ (PL, 18. 7. 1947.)

Ke konci července se ještě v Právu lidu objevilo několik článků o Marshallově plánu, ale všechny byly negativní.

Sociální demokraté v Právu lidu byli otevřenější k Marshallově plánu než komunisté v Rudém právu. Zpočátku sice svorně přivítali nabídku pomoci Spojených států, po schůzce tří ministrů v Paříži se však jejich pohledy rozcházely. Zatímco komunisté Marshallův plán odsoudili, sociální demokraté ještě stále věřili v možnou účast Československa na pařížské konferenci a v přínos Marshallova plánu. Nechtěli se odtrhnout od politiky Sovětského svazu, ale také nechtěli napadnout politiku západních socialistů. Články v Právu lidu proto byly vcelku opatrné a Marshallův plán v nich byl důkladně rozebírán ze všech stran bez uvedení nějakého vlastního hodnotícího názoru. Dokonce i pár dní poté, co se Československo odmítlo účastnit jednání v Paříži, socialisté viděli možnost připojení Československa k Marshallově plánu, nebo alespoň možnost užší hospodářské spolupráce se Západem.

Později v Právu lidu vystoupil s rozsáhlým článkem Zdeněk Fierlinger, předseda socialistů. Vysvětlil, proč Československo účast odmítlo a popsal veškeré okolnosti. Na závěr uvedl, že by lidé v Československu měli věřit, že je to rozhodnutí správné. Jeho text uzavřel otevřenost socialistů k Marshallově plánu a od té doby se v Právu lidu objevovaly o americké pomoci již jen negativní informace.

2.3 Nové slovo

Nové slovo vydávala Československá strana národně socialistická, proto reflektuje názory národních socialistů.

Obr. 2.6 Hlavička Nového slova

Národní socialisté v Novém slovu se opozdili v informování o připravované americké pomoci. Nejprve je však třeba říci, že Nové slovo vystupovalo ostře proti komunistům a články laděné proti nim vycházely téměř v každém vydání. Byl to list, ve kterém se často objevovaly prvky politické agitace a přesvědčování. O Marshallově plánu se však v Novém slovu nacházelo velmi málo názorů, i přesto, že názory a postoje na různá jiná témata se v něm objevovaly hojně.

Tři dny po projevu George Marshalla se v Novém slovu objevil článek o důležitém významu zahraničního obchodu, který byl napsán poslancem za národní socialisty, ministrem zahraničního obchodu Hubertem Ripkou. Nenacházela se v něm však jediná zmínka o Marshallově plánu. První článek, který zmiňoval George Marshalla, vyšel až 11. června, ale byla v něm pouze informace o tom, že se postavil za zásadu utvoření tzv. Spojených států evropských. O jeho projevu v tomto kratičkém článku nebyla vůbec řeč. Až 15. června Nové slovo přineslo zprávu o Marshallově plánu. Opět se jednalo o krátký článek, jenž byl tvořen pouhými dvěma větami. Z toho lze usuzovat, že národní socialisté zprvu Marshallově plánu nepřikládali velký význam.

Další stručný článek o dění kolem americké pomoci vyšel v úterý 17. června. Věnoval se otázce, zda Anglie svolá evropskou konferenci.

O dva dny později už vyšel rozsáhlejší článek, který informuje o dohodě Francie a Británie na dalším rozvíjení Marshallovy nabídky. Byla v něm zdůrazněna důležitá úloha Sovětského svazu, že pokud by se nepřipojil, mohlo by dojít k rozdělení Evropy.

Následující dny Nové slovo vydávalo krátké články s neúplnými informacemi o pozvání Sovětského svazu na pařížskou konferenci a poté i o jeho přijetí této nabídky.

V úterý 24. června Nové slovo přineslo stručnou zprávu o postoji ministra zahraničí Jana Masaryka k Marshallově plánu.

Po dalších krátkých člancích vyšel text pojednávající o zájmu Československa na Marshallově plánu. Od tohoto okamžiku se Nové slovo začalo více zajímat o dění kolem programu hospodářské obnovy. Takže už nevycházel co dva dny krátký článek o průměrném rozsahu dvou vět, ale každý den jeden trochu obsáhlejší. Nové slovo i tak nepřinášelo mnoho informací na toto téma.

V nedělním vydání z 29. června se objevil článek „V Paříži zavládl optimismus“ (Nové slovo, 29. 6. 1947, dále jen NS.), ale bez konkrétních informací o průběhu konference. Z obsahu vyplynulo, že jednání mělo šanci na úspěch a že by Sověti s Francií a Velkou Británií mohli najít společnou řeč.

V následujícím čísle Nového slova se čtenáři mohli dočíst o ochotě Československa účastnit se Marshallova plánu a o den později byl vydán článek o možném odmítnutí spolupráce Sovětského svazu na tomto plánu s titulkem *Pařížská smlouva asi z části ztroskotala*. (NS, 2. 7. 1947.) Na to navazoval článek *Pařížská smlouva ztroskotala*. (NS, 3. 7. 1947.) Opět se jednalo jen o popis vývoje jednání, důvody neshody nebyly nijak rozebrány ani uvedeny. Tak jako z předchozích textů se čtenáři dozvěděli jen základ, jen co se stalo, ale už ne proč se to stalo. V tom Nové slovo nešlo moc do hloubky. Například byla v článku informace, že Vjačeslav Molotov odmítl francouzský kompromisní návrh, ale nikde už Nové slovo nepsalo, co kompromisní návrh obsahoval a proč jej sovětský ministr zahraničí odmítl.

O vyhlášení nové konference pojednával článek ze 4. července. Šlo o stručný text obsahující pouze základní data. Více informací se konečně objevilo v článku na třetí straně ze stejného dne. V něm se psalo, že neúspěchem pařížské konference a dalším jednáním bez Sovětského svazu byly vytvořeny dva soupeřící bloky. Dále byly poprvé uvedeny důvody Molotovova odmítnutí Marshallova plánu a také konkrétní body francouzského kompromisního návrhu. Také bylo zmíněno, že by mělo být zřízeno šest podvýborů zabývajících se dílčími hospodářskými otázkami. Zde však udělalo Nové slovo chybu – měly být totiž vytvořeny pouze čtyři podvýbory. Nejen že Nové slovo přinášelo neúplné informace o vývoji Marshallova návrhu, ale ještě k tomu přinášelo některé informace mylné.

Další krátké články přinášely zprávy o plánované účasti Československa na pařížské konferenci a o stanoviscích jednotlivých zemí. V pátek 11. července byl v Novém slově

uveřejněn článek o obratu původního postoje Československa – *Československo nebude na konferenci v Paříži*. (NS, 11. 7. 1947.) Uvedené důvody byly opět jednoduché. Všichni ze slovanských a východoevropských partnerů Československa odmítli pozvání na jednání v Paříži, a účast Československa by byla krokem proti Sovětskému svazu. Důslednější objasnění rozhodnutí o neúčasti přinesl článek v dalším vydání. Byla také vyřčena myšlenka, že národní socialisté stále věřili ve spolupráci velmocí. Doufali, že spolupráce mezi Východem a Západem se ještě mohla zlepšit.

Další zprávy už nebyly tak optimistické, ale stále se v nich nacházelo přesvědčení, že spolupráce mohla pokračovat.

Oproti Rudému právu a Právu lidu Nové slovo Marshallův plán neodsoudilo a pokračovalo v informování o vývoji jednání bez skeptického pohledu. Také nijak nevyzdvíhalo pomoc od Sovětského svazu, ikdyž o ní také psalo.

Nové slovo byl deník spíše agitačního charakteru, nepublikovali v něm mnoho rychlých, přesných a vyčerpávajících zpráv. Nebylo znát, že by během vývoje Marshallova plánu národní socialisté v Novém slově nějak měnili své postoje či názory. Stále přinášeli stručné články informačního rázu a nijak okolnosti americké nabídky pomoci nerozebírali a nekomentovali. Jejich postoj se viditelně nezměnil ani po tom, co Československo odmítlo účastnit se jednání o Marshallově plánu.

2.4 Názorový vývoj v denících politických stran

Komunisté v Rudém právu kopírovali názory sovětských soudruhů, tudíž při prvních pochybnostech Moskvy o Marshallově plánu se i jejich názory začaly stavět do negativního světla. Program obnovy prakticky odsoudili hned po odchodu sovětského ministra zahraničí Vjačeslava Molotova z pařížské konference. Jejich názor se poté už nijak nezměnil, ještě více začali vyzvedávat spojení se Sovětským svazem a jejich články se razantněji zabarvily na „bílou a černou“ – hodný Východ a zlý Západ.

Socialisté v Právu lidu byli k Marshallovu plánu optimističtější. Zprávy o plánované pomoci přinesli jako první. Ve svém deníku dávali prostor článkům jak s pohledu Západu, tak s pohledu Sovětského svazu a Východu, a ani po odchodu Vjačeslava Molotova z Paříže k Marshallově plánu nezahořkli. Jejich postoj se otočil až odmítnutím Československa účastnit se dalších jednání. Poté začali vydávat texty se spíše negativními závěry

o Marshallově plánu a byli přesvědčeni, že Československý krok byl správný. Následovalo přehlížení Marshallova plánu a zdůrazňování silnější orientace na Sovětský svaz.

Národní socialisté v Novém slově svůj názor na Marshallův plán příliš nedávali znát. Zpočátku o Marshallově nabídce vůbec neinformovali, nejspíš jí nepřikládali velký význam. Články byly poměrně stručné a ani jich nebylo tolik, jako v Rudém právu a Právu lidu. Jejich postoj byl spíše neutrální a nijak se postupem času neměnil. Neovlivnil je ani odchod Vjačeslava Molotova z Paříže, a dokonce ani odmítnutí Československa na tomto plánu spolupracovat.

3 Využití řešené problematiky v médiích

K doplnění informací o Marhallově plánu a jeho významu pro Československo bylo vhodné zeptat se odborníků. Proto jsem se obrátil na historiky, kteří se zabývají především obdobím po druhé světové válce, profesora Zdeňka Veselého ze Střediska mezinárodních studií Jana Masaryka Vysoké školy ekonomické v Praze a doktora Víta Smetanu z Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České Republiky a požádal je o rozhovor.

Odpovídá prof. PhDr. Zdeňek Veselý, CSc:

Bylo možné po roce 1945 spolupracovat současně se Sovětským svazem i Spojenými státy a západoevropskými zeměmi, což byla plánovaná cesta československé poválečné politiky prezentovaná především Janem Masarykem a Edvardem Benešem?

Bylo, ale pouze za předpokladu, že by mezi sebou spolupracovaly právě velmoci. Československo ve své dosavadní podobě (spolupráce demokratických stran s početně silnými komunisty) bylo závislé právě na dále trvající spolupráci mocností protihitlerovské koalice.

Byl Marshallův plán klíčovou událostí, která rozdělila Evropu na Východ a Západ?

Domnívám se, že ano. Poválečná rekonstrukce na základě Marshallova plánu vyžadovala pro USA i určité politické garance – vždyť již předtím půjčky např. Francii či Itálii byly podmínovány tím, že tam nepřevládnu komunisté. Sovětská strana zase viděla, že americká pomoc bude mít i náležitý politický dopad mezi obyvatelstvem ve prospěch USA. Proto Marshallův plán prezentovala jako jakési „kyselé hrozny“, jako cílený nepřátelský akt, mající SSSR opět izolovat a oslabit tak v důsledku rozhodujícího podílu na vítězství ve válce jeho zaslouženě vzrostlou mocenskou pozici ve světě. Otázkou k zodpovězení však zůstává ze sovětské argumentace, že pomoc se realizovala na rozdíl od UNRRA mimo OSN a mělo se jí dostat i poraženému Německu.

Mohlo se československé politické vedení i přes negativní Stalinův postoj rozhodnout účastnit se konference o Marshallově plánu v Paříži? Jaký by to mělo dopad na československo-sovětské vztahy?

Domnívám se, že československé vedení mělo na účasti na jednání o Marshallově plánu trvat. Minimálně tím, že by na jednání do Paříže 16. 7. 1947 vyslalo svého pozorovatele, což bylo její poslední stanovisko před odvoláním účasti. Aby si zachovalo volné ruce, neměla delegace v tak elitním postavení vůbec tehdy do Moskvy jezdit, o svém stanovisku informovat jen diplomatickou cestou. Myslím, že by Stalin tuto hořkou pilulku musel spolknout, stejně jako když se neústupným projevil Tito. Samozřejmě to bylo velmi riskantní pro komunisty. Ti se zpočátku nebránili zahraniční západní pomoci, ale pak se jí cítili ohroženi, když viděli, že příští volby asi nevyhrají a určitě nezískají cílených 51 %. Navíc Gottwald nebyl Tito.

Po válce hrozila Spojeným státům hospodářská krize z nadbytku výroby a v Evropě sílil vliv komunistů. Dá se vyhlášení Marshallova plánu ze strany Spojených států považovat spíše za hospodářský nebo politický krok?

Podle mne to byly vzájemně propojené kroky. Ekonomická pomoc musela být efektivní i politicky. Jinak doporučuji přečíst si Kennanovy paměti, vydané v r. 1967, kde je americká linie dost jasně prezentována.

Existovala pro Československo nějaká možnost hospodářské spolupráce se západními zeměmi po odmítnutí Marshallova plánu, nebo bylo Československo tímto krokem definitivně odříznuto od mezinárodního obchodu se Západem?

Do určité míry ano, ale záleželo to na politickém klimatu, které se stále zhoršovalo. Vždyť Marshallův plán se začal realizovat v roce, kdy se komunisté plně zmocnili vlády v zemi, což vedlo k nesouhlasnému postoji západních zemí, doprovázenému ekonomickým embargem. Řada položek se ocitla na seznamu strategického zboží, které nelze z bezpečnostních důvodů do komunistických zemí dodávat.

Jaký dopad mělo pro Československo nepřijetí Marshallova plánu?

Nárůst i ekonomické závislosti na Sovětském svazu. Komunisté prosazení neúčasti posilovali na druhé straně tím, že vše potřebné poskytne Sovětský svaz – viz např. Gottwaldovo prohlášení na letišti po návratu z Moskvy 12. 7. a na dalších vystoupeních v onom suchém a neúrodném létě, kdy komunisté sovětské dodávky obilí prezentovali jako konkrétní a rychlou pomoc na rozdíl od Marshallova plánu, který se teprve připravoval politicky a diplomaticky. Navíc už předtím byly určité problémy s poskytováním a realizací amerických úvěrů Československu, čehož komunisté náležitě využívali ve prospěch posílení vazeb na Sovětský

svaz. Nepřijetí Marshallova plánu Československo odřízlo od Západu a vedlo k posílení pozic komunistů a nastolení jejich mocenského monopolu v únoru 1948. Významný činitel agrární strany, po válce člen národně socialistické strany L. Feierabend ve svých pamětech v emigraci pak napsal, že nikoli únor 1948, ale červenec 1947 byl tím rozhodujícím momentem konce československé nezávislosti. Jiní, jako např. zmíněný G. Kennan, též únor 1948 hodnotili jako dopsání tečky nad „i“. Což možno chápat tak, že Západ stejně Československo už od konce války v důsledku sovětského osvobození považoval za stát v sovětské sféře vlivu.

Bylo Československo už po červencových událostech roku 1947 pod diktátem Sovětského svazu? Existovala ještě možnost na Moskvě nezávislého Československa?

Dalo jasně najevo, že se mu podřizuje. Navíc je nutno vidět, že Československo hovořilo jak ústy komunistů, kteří narůstající závislost na SSSR pojímali pozitivně (zejm. operovali se zajištěním bezpečnosti proti Německu), tak také ústy demokratických stran, jejichž představitelé usilovali o udržení dosavadních vazeb i na Západ. Narůstající rozpory mezi SSSR a jeho bývalými válečnými spojenci, ústící do propuknutí studené války, Československu dávaly možnost buď rozejít se s Moskvou (přesněji, že se Moskva rozejde s Československem pro jeho nezávislou politiku), což nechtěli samozřejmě komunisté, ale ani demokratičtí politici, nebo se jí plně podřídít, což přijímali komunisté, ale ne již lídři demokratických stran. Větší páky k prosazení své alternativy měli komunisté, kteří Sovětským svazem úspěšně operovali jako s hlavním vnějším garantem bezpečnosti státu. Snahu demokratických politiků udržet i nadále politiku mostu Východ-Západ komunisté interpretovali a skandalizovali jako politiku oslabení československo-sovětského spojení, a tím jako nebezpečí případného nového Mnichova – „Západ již jednou zradil“. Jaké bude mít důsledky hraní pouze sovětskou kartou se ukázalo naplno, až když bylo pozdě.

Děkuji profesoru Zdeňku Veselému za poskytnutí rozhovoru a za to, že mi věnoval svůj čas.

Na stejné otázky odpovídá PhDr. Vít Smetana, Ph.D.:

Bylo možné po roce 1945 spolupracovat současně se Sovětským svazem i Spojenými státy a západoevropskými zeměmi, což byla plánovaná cesta československé poválečné politiky prezentovaná především Janem Masarykem a Edvardem Benešem?

Ano, „spolupracovat“ bylo možné s oběma stranami, ale už košický vládní program stanovil jasnou hierarchii: „spojenectví“ se SSSR a pouhé „přátelství“ se Západem. Ostatně právě při moskevských jednáních o podobě vlády a jejím programu v březnu 1945 Jan Masaryk souhlasil s komunistickým tlakem, aby bylo zanecháno „všech her s mostem“ a byl proveden „úplný obrát“ ve smyslu jednoznačné orientace na Východ „pro veškerou budoucnost“. Sovětské vedení pak Masaryk ujistil, že na nadcházející zakládající konferenci OSN bude vždy, za všech okolností hlasovat stejně jako sovětská delegace. Což pak na mezinárodní scéně činil i v následujících letech – v kontextu narůstajících sporů mezi SSSR na jedné straně a USA a Británií na straně druhé. Československo tak opakovaně sehrávalo úlohu nejbližšího sovětského spojence, a to dobrovolně.

Byl Marshallův plán klíčovou událostí, která rozdělila Evropu na Východ a Západ?

O tom se mezi historiky dodnes vedou spory. Asi se stal určitým katalyzátorem, ale určitě ne *příčinou* rozdělení Evropy. Stalin si přál Evropu neklidnou a hospodářsky slabou, v níž by se snadno šířily revoluční myšlenky, z čehož by pak Moskva mohla jen těžit. To bylo pro Spojené státy a Velkou Británii samozřejmě nepřijatelné, jakož i pro nekomunistické strany v dalších zemích. I proto byli na jaře 1947 vytlačeni z vlád v Paříži a Římě tamní silní komunisté, což byl pro další Stalinovy plány podobně významný úder jako Marshallova nabídka hospodářské pomoci. George Marshall ji ovšem vyhlášoval se slovy, že není namířena proti žádné vládě, žádné ideologii, ale pouze proti hladu, bídě a chudobě. Země už tehdy jednoznačně komunizované části Evropy (viz dění nejen v Bulharsku, Rumunsku či Polsku, ale i v Maďarsku, což důkladně ve svých textech analyzoval László Borhi – jeden z nich vyšel i v *Dějínách a současnosti* č. 7/2007) se samozřejmě mohly připojit (pomoc byla ostatně nabídnuta i SSSR). Ale Stalin jim to znemožnil, protože si uvědomil, že by nad nimi ztratil kontrolu. A protože oproti Marshallovu plánu neměl kremelský vůdce co nabídnout, přistoupil k urychlenému „sešikování“ východního bloku. Nástrojem se mělo stát Informační byro komunistických stran (tzv. „Kominforma“) založené ve Szklarské Porebě v září 1947. Jeho prostřednictvím dostali vedoucí představitelé komunistických stran příkaz urychleně

konsolidovat ve svých zemích svou moc. Platilo to tou dobou už zejména o komunistech československých.

Mohlo se československé politické vedení i přes negativní Stalinův postoj rozhodnout účastnit se konference o Marshallově plánu v Paříži?

Ano, mohlo. Ale československé politiky to zřejmě ani nenapadlo, resp. nikdo z nich tuto možnou reakci ani při rozhodujících vládních jednáních nezmínil (s jedinou výjimkou Václava Majera, který tak z důvodu své absence učinil korespondenčně). Jejich mentální mapa vycházela z jednoznačného postulátu spojenectví se SSSR coby jediné reálné záštity před věčnou německou hrozbou. Někteří si uvědomovali, jak závažné učinili rozhodnutí, ale zároveň své pochybnosti zaháněli tím, že Marshallův plán má vlastně hospodářsky pomoci i Německu, což bylo to poslední, co si čs. politici, bez ohledu na stranickou příslušnost, přáli.

Jaký by to mělo dopad na československo-sovětské vztahy?

Velmi zásadní: Stalin při jednání s Gottwaldem, Masarykem a Drtinou 9. července 1947 v Moskvě označil tuto otázku za „vopros družby“ – tj. otázku existence či neexistence spojenectví. Potom chytře vzal čs. představitele k mapě a ukazoval jim, jaký skvělý obchvatný manévr by Rudá armáda provedla na obranu Československa v případě další německé agrese. Především ve strachu ze ztráty bezpečnostního garanta se čs. politici – formovaní zkušeností Mnichova – neodhodlali k tomu vyslat do Paříže své zástupce navzdory Stalinovu „nět“.

Po válce hrozila Spojeným státům hospodářská krize z nadbytku výroby a v Evropě sílil vliv komunistů. Dá se vyhlášení Marshallova plánu ze strany Spojených států považovat spíše za hospodářský nebo politický krok?

Sledujeme-li úvod těch vnitroamerických diskusí, tak primární záměr je jednoznačně politický, jakkoli si ekonomičtí analytici uvědomovali, že i hospodářský přínos pro americkou ekonomiku bude pozitivní. Ale nezapomínejme, že pomoc platila americká vláda, tj. daňoví poplatníci – a proto také plán ležel v Kongresu tři čtvrtě roku a schválen byl až po únorových událostech v Praze (jakkoli začala být pomoc ve větším měřítku poskytována už dříve – ad hoc cíleně z rozhodnutí exekutivy). Takže nakonec to byl opět politický, nikoli ekonomický impuls.

Existovala pro Československo nějaká možnost hospodářské spolupráce se západními zeměmi po odmítnutí Marshallova plánu nebo bylo Československo tímto krokem definitivně odříznuto od mezinárodního obchodu se Západem?

Definitivně hospodářsky odříznuto nebylo, obchodní výměna probíhala normálně dále. Zejména Britové se cíleně snažili o její navýšení – vědomi si toho, že to je jeden z mála nástrojů, který jim zbývá ve snaze napomoci tomu, aby Československo už definitivně „nesklouzlo za oponu“.

Jaký dopad mělo pro Československo nepřijetí Marshallova plánu?

Zcela zásadní: země vyslala do světa jednoznačný signál, že přinejmenším ve výkonu své zahraniční politiky není svobodná. Z informací britských a amerických diplomatů víme, že mezi lidmi se šířila slova o tom, že jde o „druhý Mnichov“. (V tisku žádné z politických stran samozřejmě nic takového nenajdeme...) Přestože každá událost je jedinečná, takovou analogii asi lze vést. Zatímco ovšem v Mnichově platilo heslo „o nás bez nás“, o devět let později v Moskvě pak jakési „s námi → bez nás“. (Únor 1948 pak v této analogii znamenal něco podobného jako březen 1939, tj. konec posledních zbytků demokracie a rychlé nastolení totalitního režimu.) Ještě na jaře 1947 se vyhlídky Československa na udržení vnitřní demokracie zdály být velmi solidní – a hodnotili je tak i západní diplomaté. Naopak po Marshallově plánu je z většiny analýz patrná skepse, jakkoli nelze říci, že by zejména Londýn Československo definitivně odepsal. Ministr zahraničí Ernest Bevin ještě v lednu 1948 vyslal do Prahy svého tajemníka Piersona Dixona s osobním vzkazem pro presidenta Beneše. Ale to je téma na delší text...

Také hospodářské následky byly nedozírné – všestrannou a rozsáhlou pomoc, kterou by bývalo mohlo Československo čerpat a použít k nastartování ekonomiky, podobně jako země, které se k plánu připojily, nemohlo samozřejmě zemi nic vynahradit. Ani poskytnuté sovětské obilí...

Bylo Československo už po červencových událostech roku 1947 pod diktátem Sovětského svazu? Existovala ještě možnost na Moskvě nezávislého Československa?

Je třeba upozornit na to, že pod jakýmsi „dobrovolným diktátem“ Sovětského svazu bylo Československo v podstatě už od léta 1942, kdy právě pod sovětským nátlakem exilová vláda v Londýně ukončila jednání o poválečné polsko-československé konfederaci. V létě 1947 byla tato závislost vlastně jen demonstrována světu. Ve hře bylo ovšem i nadále udržení *vnitřní* demokracie. Bohužel představitelé demokratických stran v sérii střetů a afér už spíše

jen ustupovali a ztráceli pozice, což byl proces odstartovaný právě v červenci 1947. V únoru 1948 pak už měli komunisté obrazně řečeno všechny trumfy ve svých rukou...

Děkuji doktoru Vítu Smetanovi za poskytnutí rozhovoru a za to, že mi věnoval svůj čas.

Závěr

Vyhlášení Marshallova plánu a jeho realizace měla silný vliv na další dění v poválečné Evropě. V době, kdy se stupňoval boj na politické scéně mezi Sovětským svazem a Spojenými státy, se tato událost stala klíčovou pro následné rozdělení Evropy na východní a západní blok. Důvody Marshallova plánu byly jak hospodářské, tak politické. Spojeným státům hrozila poválečná deprese kvůli nadbytku výroby, museli si proto zajistit odbytiště pro své produkty. Na druhou stranu rostl vliv Sovětského svazu v Evropě, což znamenalo další hrozbu pro Spojené státy – mohly by ztratit svůj politický vliv, který si vydobýly během druhé světové války.

Československý postoj k nabídce Marshallova plánu byl rovněž ovlivněn hospodářsky a politicky. Z počátku měly větší sílu hospodářské důvody, protože Československo nezbytně potřebovalo americké dolary k nákupu potřebných surovin ze Západu. Proto bylo prvním rozhodnutím československé vlády, že se porad o Marshallově plánu zúčastní. Odchod sovětského ministra zahraničí Vjačeslava Molotova z jednání v Paříži byl však důkazem, že Sovětský svaz s náplní pomoci nesouhlasí. Do rozhodování tak vstoupil aspekt politický. Od této události bylo zřejmé, že pokud bude Marshallův plán pokračovat, dojde k rozdělení Evropy na dva bloky. Československo, jež stálo na pomezí této zatím pomyslné hranice, bylo před složitým rozhodnutím. Politika nakonec převážila nad hospodářskými potřebami a Československo se připojilo svým rozhodnutím o neúčasti na dalších jednáních k sovětskému bloku.

V jednotlivých československých politických stranách byl vývoj názorů na Marshallův plán odlišný. Komunisté jej zavrhnuli hned po ztroskotání pařížské konference tří ministrů a jejich postoj se už nijak nezměnil. Ve svém deníku Rudé právo přinášeli články, které byly psány zásadně z pohledu Sovětského svazu, a jakákoliv zmínka o Spojených státech byla negativní. Komunisté měli tedy jasno. Ve všem souhlasili se Sověty a Američané byli jen „zlí imperialisté“.

Socialisté byli ve svém úsudku zdrženlivější. Po pařížské konferenci Tří stále doufali, že účast Československa na Marshallově plánu je možná. Zpočátku neutrální postoj Moskvy tomu nasvědčoval, i když všechny středoevropské a východoevropské státy účast odmítly. Zlom u socialistů nastal po jednání československé delegace s Josifem Stalinem. Tam se delegáti dozvěděli fakt, že kdyby se Československo pařížské konference zúčastnilo, bylo by to považováno za krok namířený proti SSSR. Československá vláda proto změnila názor a

účast na konferenci odmítla. Obrátili také socialisté, kteří od této chvíle ve svém listu Právo lidu přinášeli pouze negativně laděné články o Marshallovu plánu. Ztotožnili se s rozhodnutím vlády a přijali tento krok jako správný. O konečném postoji socialistů informoval předseda Československé sociální demokracie Zdeněk Fierlinger textem „Mějme důvěru“ vydaným v Právu lidu 18. července 1947.

Nejdéle se šance účasti na Marshallově plánu drželi národní socialisté, kteří ani po odmítnutí Československa vyslat na pařížskou konferenci svého delegáta neodsoudili americkou nabídku pomoci. Dále ve svém deníku Nové slovo vydávali články, které obsahovaly názory, že dveře k Marshallově plánu jsou stále otevřené.

Nakonec se Československo Marshallova plánu nezúčastnilo a připojilo se k takzvanému východnímu bloku, jenž byl pod vlivem Sovětského svazu. Evropa se rozdělila na dva tábory a začalo období čtyřicetileté studené války.

Seznam použité literatury

Tištěné zdroje

GERŠLOVÁ, J.; SEKANINA, M. *Teze k přednáškám předmětu Dějiny národního hospodářství*. Ostrava : Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, 2002. ISBN 80-248-0203-1.

GERŠLOVÁ, J.; SEKANINA, M. *Lexikon našich hospodářských dějin*. 1. vyd. Praha : Libri, 2003. ISBN 80-7277-178-7.

DEJMEK, J. a kol. *Marshallův plán : šedesát let poté*. 1. vyd. Praha : Centum pro ekonomiku a politiku, 2007. 187s. ISBN 978-80-86547-72-5.

KAPLAN, K. *Československo v letech 1945 - 1948*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 153 s. ISBN 80-04-25699-6.

PLEVZA, V.; BOB, J. *Roky prelomu : (1945–1948)*. 1. vyd. Bratislava : Tatran, 1988. 330 s.

RUDOLF, J. a kol. *Československo a Marshallův plán : sborník dokumentů*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1992. 131 s. ISBN 80-85270-02-1.

VESELÝ, Z. *Československo a Marshallův plán : (příspěvek problematice mezinárodních souvislostí revolučního procesu v Československu v letech 1945-1948)* 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 1985. 119 s.

Tištěná periodika

MICHÁLEK, S. Odmítnutí Marshallova plánu : Československá politika mezi Východem a Západem. *Dějiny a současnost*, 2007, roč. 29, č. 7, s. 33–36.

VESELÝ, Z. *Slovo k historii : Marshallův plán a Československo*. Praha : Melantrich, 1987, č. 9.

Elektronické zdroje

TŮMA, O. Československo a Marshallův plán : 60 let od odmítnutí americké finanční pomoci. *Revuepolitika* [online]. 2007 [cit. 2010-04-16]. Dostupný na WWW: <<http://revuepolitika.cz/clanky/205/ceskoslovensko-a-marshalluv-plan>>.

VOHNÍK, T. UNRRA - doprava zboží do ČSR. *Valka.cz* [online]. 2007 [cit. 2010-04-12]. Dostupný na WWW: <http://www.valka.cz/clanek_12063.html>.

Dobový tisk

Rudé právo, červen – červenec 1947, č. 130–177.

Právo lidu, červen – červenec 1947, č. 130–177.

Nové slovo, červen – červenec 1947, č. 130–177.

Seznam zkratk

Čs.	–	Československo
ČSR	–	Československá republika
NS	–	Nové slovo
OSN	–	Organizace spojených národů
PL	–	Právo lidu
RP	–	Rudé právo
SSSR	–	Svaz sovětských socialistických republik
UNNRA	–	Správa Spojených národů pro hospodářskou pomoc (United Nation Relief and Rehabilitation Administration)
USA	–	Spojené státy americké (United states of Amerika)
VKS (b)	–	Všesvazová komunistická strana (bolševiků)

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byl seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne

.....
jméno a příjmení studenta

Adresa trvalého pobytu studenta:

.....